

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ**

**BİREYLERİN FİNANSAL OKURYAZARLIK VE
FİNANSAL ERİŞİM DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA: BAKÜ ŞEHİRİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Günay ZEYNELOVA

**Enstitü Anabilim Dalı : İşletme
Enstitü Bilim Dalı : Muhasebe ve Finansman**

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Filiz KONUK

HAZİRAN – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ

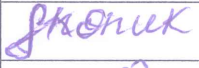

BİREYLERİN FİNANSAL OKURYAZARLIK VE
FİNANSAL ERİŞİM DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA: BAKÜ ŞEHİRİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Günay ZEYNELOVA

Enstitü Anabilim Dalı : İşletme
Enstitü Bilim Dalı : Muhasebe ve Finansman

“Bu tez 17.06/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Dr Öğretim üyesi Filiz KONUK	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Sule YILDIZ	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Baral	Basarılı	

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Günay Zeynelova
Öğrenci Numarası	:	1160Y04020
Enstitü Anabilim Dalı	:	İŞLETME ENSTİTÜSÜ
Enstitü Bilim Dalı	:	MUHASEBE VE FİNANSMAN BİLİM DALI
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	BİREYLERİN FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FİNANSAL ERİŞİM DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: BAKÜ ŞEHİRİ ÖRNEĞİ
Benzerlik Oranı	:	%.....

İŞLETME ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

 17.06.19
...../20.....
İmza

Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Dr.Öğr.Üyesi Filiz KONUK

Tarih:

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, başlangıcından sonuna kadar, gerekli bütün yardım, tavsiye ve yönlendirmeleri yapan, karşılaştığım problemlerin çözümünde deneyimlerinden yararlandığım, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Türk Dünyası İşletme Fakültesi Sayın Hocam Nurhodja AKBULAYEV'e, Sayın değerli Hocam Dr. Öğr. Üyesi Filiz KONUK'a katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Ayrıca, babam Vagif'e, annem Adile'ye bana güvenerek gösterdikleri özveri ve desteklerinden dolayı teşekkürü borç bilirim. Beni yapabileceğime inandıran, bana güvenen, beni cesaretlendiren, hiçbir yardımını esirgemeyen çok değerli arkadaşım Mirseriyye ve Serkan başta olmak üzere tüm aile fertlerim ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Bir de anneanneme, annemi doğurup beni büyüten Firuze kadına teşekkürü borç bilirim. Eminim bir yerlerden beni görüyordur.

Günay ZEYNELOVA

17.06.2019

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLolar LİSTESİ	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: FİNANSAL OKURYAZARLIK	3
1.1. Finansal Okuryazarlık Kavramı	4
1.1.1. Finansal Okuryazarlığın Kapsamı.....	5
1.1.2. Finansal Okuryazar Olabilme Koşulları	5
1.1.3. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi	6
1.1.4. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Artırılmasının Yararları	6
1.1.5. Finansal Okuryazarlığın İşlevleri.....	8
1.1.6. Finansal Okuryazarlığın Tarihsel Gelişimi	8
1.2. Finansal Eğitim	9
1.2.1. Finansal Eğitimin İşlevi ve Amacı.....	10
1.3. Finansal Hizmetlere Erişim Kavramı.....	13
1.3.1. Finansal Hizmetlere Erişim Önemi.....	14
1.3.2. Azerbaycan’da Finansal Hizmetlere Erişimin Önündeki Engeller	15
BÖLÜM 2: FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FİNANSAL ERİŞİM İLE İLGİLİ YÜRÜTÜLEN FAALİYETLER	16
2.1. Uluslararası Kuruluşların Finansal Eğitim Faaliyetleri.....	16
2.1.1. Uluslararası Finansal Eğitim.....	16
2.1.1.1. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü	17
2.1.1.2. Dünya Bankası.....	17
2.1.1.3. Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumu	18
2.1.1.4. Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği.....	18
2.1.1.5. VISA	18
2.1.1.6. Çocuklara ve Gençlere Yönelik Uluslararası Finansal Eğitimler.....	19
2.1.1.7. Avrupa Finansal Eğitim Platformu.....	20
2.2. Gelişmiş Ülkelerde Finansal Eğitim Faaliyetleri	20

2.2.1. ABD’de Finansal Eğitim	20
2.2.2. Avrupa Ülkelerinde Finansal Eğitim	21
2.3. Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Eğitim Faaliyetleri	22
2.3.1. Türkiye’de Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri	22
2.3.1.1. Devlet Bünyesinde Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri.....	23
2.3.1.2. Özel Bankalar Tarafından Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri...24	
2.4. Ülkelerin Ulusal Finansal Eğitim Stratejileri.....	25
2.5. Azerbaycan’da Yürütülen Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri	25
2.5.1. Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası	26
2.6. Azerbaycan’da Finansal Okuryazarlık Konusunda Yapılan Araştırmalar.....	27

BÖLÜM 3: BAKÜ ŞEHRİNDE FİNANSAL OKUR-YAZARLIK VE ERİŞİM DÜZEYİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Genel Bilgi	29
3.1.1. Araştırmanın Önemi.....	29
3.2. Araştırmanın Amacı	29
3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	29
3.4. Araştırmanın Kapsamı	30
3.5. Araştırmada Kullanılan Analiz Yöntemleri	30
3.6. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi	30
3.7. Araştırmanın Yöntemi ve Test Edilen Hipotezler.....	31
3.7.1. Araştırmada Kullanılan Analiz Yöntemi	31
3.7.2. Araştırmanın Hipotezleri.....	31
3.7.2.1. Demografik Farklılıklara Göre Oluşturulan Hipotezler	31
3.7.2.2. Kullanılan Finansal Ürünler Göre Oluşturulan Hipotezler.....	32
3.7.2.3. Boyutlar Arasındaki İlişkilere Göre Oluşturulan Hipotezler.....	32
3.8. Hipotezlerin Test Edilmesi ve Elde Edilen Bulguların Yorumu.....	32
3.8.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Tanımlayıcı İstatistikler.....	33
3.8.2. Araştırmaya Katılan Kişilerin Finansal Okuryazarlık Özellikleri	34
3.8.3. Araştırmaya Katılan Kişilerin Finansal Ürünlerden Herhangi Birini Daha Önce Kullanıp Kullanmama Durumlarına Göre Dağılımları.....	37

3.8.4. Bireylerin Yaşamları Sürecince Aldıkları Finansal Eğitim Düzeylerine ve Buna Yönelik Faaliyetlerine İlişkin Bulgular	38
3.8.5. Araştırmaya Katılan Bireylerin Eğitim Almak İstedikleri Konuları Önceliklendirme Sırasına Göre Dağılımı.....	39
3.8.6. Finansal Algılar Alt Boyutlarının Demografik Özellikler ile Karşılaştırılması	43
3.8.7. Finansal Algılar Alt Boyutlarının Kullanılan Finansal Ürünler İle Karşılaştırılması	47
3.8.8. Finansal Algılar Alt Boyutlarının Kendi Arasındaki İlişkilere Yönelik Karşılaştırma	51
SONUÇ	52
KAYNAKÇA	55
ÖZGEÇMİŞ	62

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
APEC	: Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği
ATM	: Otomatik vezne makinesi
CFA	: Yetkili Finansal Analist
CYFI	: Çocuklara ve Gençlere Yönelik Uluslar arası Finansal Eğitim
DFID	: Uluslararası Kalkınma Bölümü
FSDC	: Finansal İstikrar ve Kalkınma Komitesi
IFIE	: Uluslararası Yatırımcı Eğitimi Forumu
INFE	: Uluslararası Finansal Eğitim Kapısı
NFCC	: Ulusal Kredi Danışmanlığı Vakfı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
PACFL	: Finansal Kapasite Başkanlık Danışma Konseyi
PISA	: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
RBI	: Hindistan Rezerv Bankası
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
UFES	: Ulusal Finansal Eğitim Stratejisi
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuk Acil Yardım Fonu
WBFN	: Dünya Bankası Aile Ağı

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1	: Yaş Frekansı.....	33
Tablo 2	: Cinsiyet Frekansı	33
Tablo 3	: Eğitim Seviyesi Frekansı	33
Tablo 4	: Gelir Seviyesi Frekansı	34
Tablo 5	: Meslek Frekansı	34
Tablo 6	: Bireylerin Finansal Problem Çözme Yetenekleri 1	35
Tablo 7	: Bireylerin Finansal Problem Çözme Yetenekleri 2	35
Tablo 8	: Bireylerin Finansal Problem Çözme Yetenekleri 3	35
Tablo 9	: Bireylerin Finansal Problem Çözme Yetenekleri 4	36
Tablo 10	: Bireylerin Finansal Problem Çözme Yetenekleri 5	36
Tablo 11	: Bireylerin Finansal Problem Çözme Yetenekleri 6	36
Tablo 12	: Finansal Ürünleri Kullanma.....	37
Tablo 13	: Kişilerin Finansal Eğitim Özellikleri	38
Tablo 14	: Temel Düzeyde Finansal Okuryazarlık	39
Tablo 15	: Orta Düzeyde Finansal Okuryazarlık.....	40
Tablo 16	: İleri Düzeyde Finansal Okuryazarlık	40
Tablo 17	: Finansal Erişim Tutumlarına Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	41
Tablo 18	: Finansal Alt Boyutların Yaş Gruplarına Ait Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları.....	43
Tablo 19	: Finansal Alt Boyutların Cinsiyet Gruplarına Ait Bağımsız Örneklem T- testi Sonuçları.....	44
Tablo 20	: Eğitim Durumlarına Göre Farklılaşma Durumuna Ait Bağımsız Örneklem ANOVA Testi Sonuçları	45
Tablo 21	: Gelir Düzeylerine Göre Farklılaşma Durumuna Ait Bağımsız Örneklem ANOVA Testi Sonuçları	46
Tablo 22	: Katılımcıların Finansal Algılar Alt Boyut Algılarının Daha Önce Kullandıkları Finansal Ürünün Çek Karnesi Olmasına Göre Farklılaşma Durumuna Ait Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları.....	47
Tablo 23	: Katılımcıların Finansal Algılar Alt Boyut Algılarının Daha Önce Kullandıkları Finansal Ürünün Tasarruf Mevduatı Olmasına Göre Farklılaşma Durumuna Ait Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları.....	48

Tablo 24	: Katılımcıların Finansal Algılar Alt Boyut Algılarının Daha Önce Kullandıkları Finansal Ürünün Sigorta Ürünü Olmasına Göre Farklılaşma Durumuna Ait Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları.....	49
Tablo 25	: Katılımcıların Finansal Algılar Alt Boyut Algılarının Daha Önce Kullandıkları Finansal Ürünün Yatırım Ürünü Olmasına Göre Farklılaşma Durumuna Ait Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları.....	49
Tablo 26	: Katılımcıların Finansal Algılar Alt Boyut Algılarının Daha Önce Kullandıkları Finansal Ürünün Kredi Ürünü Olmasına Göre Farklılaşma Durumuna Ait Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları.....	50
Tablo 27	: Finansal Algılar Ölçeğinin Alt Boyutları Arasındaki İlişkiyi Belirleyen Pearson Korelasyon Katsayısı Sonuçları.....	51

Tezin Başlığı: Bireylerin Finansal Okuryazarlık ve Finansal Erişim Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma: Bakü Şehri Örneği

Tezin Yazarı: Günay ZEYNELOVA **Danışman:** Dr. Öğr. Üyesi Filiz KONUK

Kabul Tarihi: 17.06.2019

Sayfa Sayısı: viii (ön kısım) + 62 (tez)

Anabilim dalı: İşletme

Bilimsel Dalı: Muhasebe ve Finansman

Küresel rekabetin hızla arttığı bir ortamda finansal uygulamalar hakkında bilgi sahibi olan, etkin finansal kararlar alabilen, dolayısıyla finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireylere sahip olmak hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin en önemli konularından biri olmuştur.

Finansal okuryazarlık; bireylerin finansal konularda farkındalığına sahip olmasını sağlayacak bilgi ve bu bilginin kullanılarak bilinçli davranışlar sergilenmesi olarak tanımlanmaktadır.

Çalışma, Bakü’de yaşayan bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, katılımcıların finansal okuryazarlık, finansal eğitim ve finansal erişim düzeylerinin de düşük olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Finansal Erişim, Finansal Eğitim Faaliyetleri, Finansal Hizmet, Azerbaycan

Sakarya University Graduate School of Business Abstract of Master's Thesis

Title of Thesis: A Research on Financial Literacy and Financial Access Levels of Individuals: The Case of Baku City	
Author: Gunay ZEYNELOVA	Supervisor: Dr. Filiz KONUK
Date: 17.06.2019	Nu. of pages: viii(pre text) +62(main body)
Department: Business Administration Subfield: Accounting and Finance	
<p>Having individuals with a knowledge about financial applications, able to effective financial decisions, therefore with a high level of financial literacy has been one of the most important issues of both developed and developing countries in an environment that global competition is rapidly increasing.</p> <p>Financial literacy is defined information that will enable individuals to be aware of financial issues and using this knowledge to exhibit conscious behaviors.</p> <p>The study was conducted to determine the financial literacy level of individuals that living in Baku. Survey method was used in the study. As a result of the study, it was seen that the participants had low levels of financial literacy, financial education and financial access.</p>	
Keywords: Financial Literacy, Financial Access, Financial Education Activities, Financial Services, Azerbaijan	

GİRİŞ

Sürekli gelişen ve karmaşıklaşan finansal sistem, kişileri yaşamları boyunca yapacakları yatırım ve tasarruf tercihlerinde finansal farkındalığa sahip, bilgili ve donanımlı olmayı zorunlu kılmaktadır. İnsanların finansal kararlar alma yeteneğinin önemli bir göstergesi, finansal okuryazarlık seviyesidir.

Finansal okuryazarlık seviyesinin yükseltilmesi bireylere finansal araçların kullanımı sürecinde farkındalık kazandırmakta, sistemin sağlıklı işlemlerini sağlamaktadır. Finansal sistemde meydana gelen değişimler göz önüne alındığında finansal farkındalık ve finansal okuryazarlık ile birlikte finansal erişim kavramının da önemi arttırmıştır.

Dünya’da yaşanan finansal krizler, finansal okuryazarlık ve finansal eğitimin önemini gündeme getirmiş ve ülkelerin dikkatlerini bu alanlara çekmeyi başarmıştır. Çünkü finansal bilgi yetersizliği sonucunda bireylerin yanlış finansal kararlar almaları beraberinde kötü sonuçları da doğurmaktadır. Bu yüzden bireyler temel düzeyde finansal kavramları anlayabilmeli ve bütçe, emeklilik planlaması, yatırım, tasarruf gibi konularda finansal bilgilere hakim olmaları gerekmektedir.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı, Azerbaycan Cumhuriyeti’nin başkenti Bakü’de yaşayan bireylerin finansal okuryazarlık, finansal hizmet ve finansal erişim düzeyleri ile ilgili davranışlarını temel düzeyde değerlendirmek ve buna bağlı olarak finansal durumun yönetimini tespit etmektir.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Araştırmada, 400 kişiye anketi cevaplanması için ulaşılmaya çalışılmış ancak gerek bireylerin bilgi eksikliği olması nedeniyle soruları anlayamamaları, gerekse cevaplama konusundaki isteksizliği ve her soruya cevap alınamaması nedeniyle ankete katılım daha düşük düzeyde kalmıştır. Araştırmanın bir diğer kısıtı da sadece Azerbaycan’da Bakü’de uygulanmış olması diğer şehirleri kapsamamasıdır.

Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Anket, Bakü'de ikamet eden ve 18 yaş üstü olan meslek sahibi bireylere uygulanmıştır. Anket 224 kişiye uygulanmış edilen veriler SPSS 25.0 programında analiz edilmiştir.

Tezin İçeriği

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Finansal okuryazarlığın tanımı, kapsamı, işlevleri, tarihsel gelişimi, finansal eğitim ve finansal erişimi, açıklayan ve birbirleriyle olan ilişkilerini değerlendiren bilgiler yer almaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, finansal okuryazarlık ve finansal erişim ile ilgili yürütülen faaliyetler hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, araştırmayı desenleyen araştırma modeli, kullanılan analiz yöntemleri, kapsamı, araştırma verilerinin toplanması, verilerin çözümü ve yorumlanmasına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

BÖLÜM 1: FİNANSAL OKURYAZARLIK

Küresel rekabetin hızla arttığı bir ortamda finansal uygulamalar hakkında bilgi sahibi olan etkin finansal kararlar alabilen dolayısıyla finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireylere sahip olmak hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin en önemli konularından biri olmuştur.

Dünya ekonominin gelişmesi ve döngüsel akımının düzenli çalışması için finansal piyasaların gereksinimi mutlaktır. Gelişen finansal piyasalar ve artan ürün çeşitliliği de tasarruf sahiplerinin bilgi düzeylerinin yükselmesini gerektirmektedir. Lusardi'ye göre Finansal Okuryazarlık, temel ve gelişmiş finansal okuryazarlık olarak ikiye ayrılmaktadır. Faiz oranları hakkında yorum yapabilme, enflasyonun etkilerini anlayabilme, risk kavramını ve çeşitliliğini algılayabilmek temel finansal okuryazarlık içinde değerlendirilirken; hisse senedi piyasaları, fonlar, bono fiyatları ve faiz oranları ile ilgili hesaplamalar gelişmiş finansal okuryazarlık içinde değerlendirilmektedir. Tanımda yer alan kavramlara yönelik farkındalığın geliştirilmesi öncelik arz etmektedir ve finansal okuryazarlık, finansal piyasaların etkinliği için gerekli bir durumdur. Bireyler kendileri için uygun olmayan kredi alımı, hisse senedi alım satımı gibi finansal kararlarında zor duruma düşebilir. Bu durum bireylerin sosyal ve ekonomik bütünleşmesi konusunda sorunlar doğurabilir. Gerek bireyler olarak gerekse haneler olarak finansal kararların ve para yönetiminin bilgi odaklı olması, hem bireylerin hem de finansal kurumların gelişimi için önem taşımaktadır (OECD, 2009: 78). Günümüzde ekonomide karşılaştığımız problemlerden dolayı bireyler arasında finansal eğitim düzeyinin artırılması, eğitim programlarının yoğunlaştırılması zorunlu hal almıştır.

Bir ülkede finansal okuryazarlığın gelişmiş olması, o ülkede uygulanan ekonomik politikalar ile kamu otoritelerinin uygulamalarının başarısından tasarruf düzeyinin artırılmasına, bireylerin mutluluğundan finansal kurumların hizmet çeşitliliğine birçok unsur olumlu etkilemektedir. Bu bağlamda finansal okuryazarlık ve yatırımcı eğitimi birçok ülkede, hem kamu kuruluşlarının hem de özel sektör kuruluşlarının ilgi alanındadır (Bayram, 2014: 110).

Finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması ülkeler tarafından büyük bir problem olarak gösterilmekte ve bu problem devletler tarafından önlem alınması gereken en

önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Bireysel yatırımcıdan üst düzey yöneticilere kadar herkesin finansal okuryazarlık farkındalıklarının artırılması finansal piyasaları olumlu etkilemekte ve bu durum dolaylı olarak ülkelerin makro düzeyde bir problemle karşı karşıya kalmasına engel olmaktadır (Kılıç ve diğ. 2015: 131).

Bu bölümde; finansal okuryazarlık, kapsamı, tarihsel gelişimi, finansal okuryazar olma şartları, finansal erişim ve finansal eğitimden bahsedilecektir.

1.1. Finansal Okuryazarlık Kavramı

Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal konularda karar verebilme becerisidir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) finansal okuryazarlığın sadece birey ve finansal sistem arasındaki basit bir ilişkiden ibaret olmadığını, toplumsal refahın iyileştirilmesi sağlayan toplumsal düzeyde sosyo-politik önemi olan bir kavram olduğunu ifade edip bu kavramı, bireylerin iktisadi hayata katılımının sağlanması ve toplumun finansal refahının iyileştirilmesi amacıyla, daha etkili finansal kararları almak, uygulama becerisi kazandırmak olarak tanımlamıştır (Eker, 2017:9).

Remund (2010) finansal okuryazarlığı: Finans bilgisi, Finans hakkında konuşabilme yeteneği, Kişisel finans yönetimi becerisi, Uygun finansal karar verebilme becerisi, Etkin finansal planlama yapabilme yeteneği gibi beş kategoride incelemiştir (Remund, 2010: 279-281). Benzer bir tanımla Wagland, (2016) Finansal okuryazarlığı, bireylerin tasarruflarını etkin bir biçimde yönetebilmeleri için ve yatırımlarını değerlendirebilmeleri olarak tanımlamıştır. Finansal okuryazarlık için, finansal bilgiye ulaşmayı sağlayan araçlara, yeni iletişim teknolojilerine ulaşabilme yeteneklerine de ihtiyaç vardır. Bu nedenle finansal okuryazarlık beraberinde üç ana yeteneğe sahip olmayı gerekli kılmaktadır. Bunlar, finansal bilginin araştırılması, bu bilgiyi yorumlayabilme ve bunu finansal sorunların çözümünde fayda sağlayacak şekilde kullanabilmektir (Wagland, 2006: 1).

Finansal okuryazarlık, finansal konularda kararların verilmesi, paranın kullanılması ve yönetilmesi konusunda etkili kararlar alma yeteneğidir. Schagen ve Lines (1996) finansal okuryazar olan bir bireyin para yönetimi ile ilgili temel kavramları anlayabileceği, finansal kurumların, ve finansal sistemlerin çalışma şekilleri hakkında bilgi sahibi

olacağını, finansal varlıklarının yönetiminin etkinliğe ve sağlıklı olmasına ortam hazırlayabilecek tutuma sahip olacağını ileri sürmüşlerdir (Ergün ve diğ., 2014: 848).

1.1.1. Finansal Okuryazarlığın Kapsamı

Finansal okuryazarlık kavramı bireylerin finansal konularda bilgi sahibi olmalarını, doğru finansal davranışlar göstermelerini ve doğru finansal kararlar almalarını içermektedir (Gökmen, 2012: 15). Dolayısıyla finansal okuryazar olan bir birey, finansal ürün ve hizmetler hakkında bilgi sahibi olmalı, finansal riskler ve fırsatlara ilişkin farkındalık düzeyleri yüksek olmalı ve finansal araçlara ulaşma konusunda herhangi bir sorun yaşamamalıdır.

Bir ülkede finansal okuryazarlığın gelişimi, o ülkede uygulanan ekonomik politikalarını, kamu otoritelerinin başarısını, finansal kurumların hizmetlerinin çeşitliliğini ve tasarruf düzeyindeki artışı olumlu yönde etkilemektedir. Bu nedenle hem finansal okuryazarlık hem de yatırımcıların eğitilmesi önem arz etmektedir.

Yatırımcılar, yatırımcı eğitimi programları ile gelecekte için daha etkin plan yapabilmelerinin yanı sıra finansal ürünlere de rasyonel bir şekilde yatırım yapabilme yetkilerini artırmaktadırlar. Aynı zamanda bu eğitim programları ile yatırım kararlarını alırken daha bilinçli tercihler yapmaktadırlar. Bu doğrultuda, yatırımcı eğitimlerinin düzenli ve etkin şekilde yürütülmesi piyasanın da büyümesine katkı sağlayacaktır (www.spl.com.tr, Erişim tarihi 20.04.2019).

1.1.2. Finansal Okuryazar Olabilme Koşulları

Finansal okuryazarlık, bireyleri etkin finansal kararlar alabilmeleri için ihtiyaç duyacakları bilgi ve becerilerle donatmaktadır.

Finansal yönden okuryazar olabilmek için, temel finans ile ilgili terimler, finansal ürünler ve finansal uygulamalar ile ilgili bilgi sahibi olmak gerekmektedir. PACFL göre Bireylerin finansal okuryazar olabilmeleri için şu konular hakkında bilgi sahip olmaları gerekmektedir (PACFL, 2008: 36-37):

- Finansal piyasalar,
- Nakit akışlarının idare edilmesi ve devamlılığının sağlanması,
- Etkin bir harcama planının yapılması;

- Çeşitli finansal riskleri tanımak ve tanımlamak;
- Temel finansal yatırım ürünleri,
- Risk ve getiri arasındaki ilişki, doğru zamanda doğru ürüne yatırımın yapılması;
- Emeklilik planlaması; (Er ve diğ.116).

Toplumun finansal bilgi düzeyinin artırılması için finansal okuryazarlık seviyesinin yükseltilmesi gerekmektedir.

1.1.3. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi

Finansal Hizmetler Otoritesi finansal okuryazarlık yapmak için öğrencilere aşağıdaki fırsatların verilmesi gerektiğine inanmaktadır. Bunlar (Mason, ve Wilson, 2000: 6):

- Kişisel finans bağlamında okuryazarlık, matematiksel ve bilişim teknolojileri becerilerini geliştirmek;
- Paranın kredi ve borç dahil olmak üzere çeşitli şekillerde kullanılması;
- Finansal bilgilere nasıl erişilmesi, yorumlanması ve değerlendirilmesini öğrenmek;
- Finansal kararların sonuçlarını ve tüketici hak ve sorumluluklarını öğrenmek;
- Finansal ihtiyaçlara uygun çözümler seçmek için riskleri ve faydalar hakkında bilgi sahibi olmak.

Finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması bireysel bir sorun olmaktan ziyade ulusal bir sorundur. Şöyle ki, birikim, tasarruf yapma alışkanlığının topluma kazandırılmamış olması, ülke menfaati açısından bir sorundur (Reyes, 2006: 82). Bu nedenle finansal okuryazarlığın, sosyo-ekonomik statü, yaş ve cinsiyet gibi ayrımlar gözetilmeden tüm toplumu kapsamaması ve bu konuda gençlerin genç yaşta eğitilmesi gerekmektedir.

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesinde eğitim kurumlarından yararlanılabileceği gibi, medyadan yararlanılabilmesi mümkündür. Medya aracılığıyla finansal okuryazarlığı geliştirecek programlar, yayınlar yapılırken, bilgiyi topluma ulaştıracak çeşitli kampanyaların düzenlenebilmesi de mümkün olmaktadır (Chen ve Volpe, 1998: 106).

1.1.4. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Artırılmasının Yararları

Finansal okuryazarlık, gerek bireysel gerekse kurumsal uygulamaları içeren bir alandır. Örneğin, işletmelerin, çalışanlarının sosyal güvenlik ve emeklilik ödemeleri ile ilgili

planlamalar yapması gerekirken bireylerin ev bütçelerinin dengelenmesi konusunda planlamalar yapması gerekmektedir. Her iki durum, farklı ölçekte olsa da finansal okuryazarlığın alanı içinde olan bilgileri gerektirmektedir. Finansal okuryazarlığın sağladığı bilgi birikimi olmazsa, bu durum hem bireylere hem de topluma karşı potansiyel riskler oluşturabilmektedir. İktisat bilim dalı akademisyenlerinin sıklıkla belirttiği, tasarruf ve birikim alışkanlıklarının yeterince öğrenilmemiş olmasından dolayı dış kaynaklara olan bağımlılığı bu duruma bir örnektir (Chen, ve Volpe, 1998: 107-108).

Ailelerin geleceğine ilişkin planlama yapmaları, gelecekte ortaya çıkacak riskleri azaltma yönünde önemli bir adımdır. Buna göre, emeklilik planını dikkatlice oluşturmak ve düzenli biçimde birikim yapmak gerekmektedir. Mittra tarafından ortaya çıkarılan 6 temel finansal planlamanın- risk yönetimi planlaması, bütçe uygulaması, vergi ödemeleri planlaması, yatırım planlaması, emeklilik ve emlak planlaması finansal kararlara göre yön almaktadır (Dağdelen, 2017: 15).

Finansal hizmetlerin ve ürünlerin bireyler tarafından tanınması ve bilinmesi, bu ürün ve hizmetlere ilişkin bir talebin oluşmasını sağlamaktadır. Finansal hizmet ve ürünlerin tanınması için başvurulabilecek yollardan bir tanesi de finansal okuryazarlıktır. Finansal okuryazarlığın tüm topluma yayılması çabasının yerine daha belirli bir hedef kitleye yayılmasının daha etkili olacağı şeklinde görüşler bulunmaktadır (Sampson ve Zia, 2009: 3).

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi ile bireylerin kazanacağı bazı donanımlar arasında, aile bütçesi, vergi, kredi, ev alma, tasarruf ve yatırım yapma, eğitim giderlerini yönetme, emeklilik planlaması gibi konular da yer almaktadır. Finansal sistem hakkında daha fazla bilgi sahibi olma aynı zamanda finansal risklerden daha fazla korunmayı sağlayabilmektedir. Ancak, öncelikle hedeflenmesi gereken, bireylerin finansal piyasalara ilişkin temel düzeyde bilgi sahibi olmalarını sağlamaktır. Finansal sistemin derinliği ve büyüklüğünü genişletmek amacıyla firmaların, sivil toplum kuruluşlarının ve hükümetlerin, finansal davranışların belirleyicisi olarak finansal okuryazarlığı teşvik etmesi gerekmektedir.

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi bireysel bazda, birikim sağlamak, riskleri minimize etmek, ekonomik dengesizlikleri azaltmak gibi avantajlar sağlamaktadır. İngiltere’de 1997 yılında kurulan Finansal Servisler Otoritesi (Financial Services Authority), iki temel

stratejiyi göz önüne alarak politika üretmektedir. Bunlardan birisi, finansal okuryazarlık için bir eğitim, diğeri ise, tüketici bilgi ve tavsiyesidir.

Bireylerin kendi finansal durumlarını doğru şekilde yönetebilmesi adına finansal okuryazarlık eğitimi önem arz etmektedir. Şöyle ki, bireylerin finansal piyasalara ilişkin temel düzeyde sağlam ve tarafsız bilgilere sahip olması, elde ettikleri finansal bilgileri anlamaya ve kullanmaya yardımcı olmaktadır.

1.1.5. Finansal Okuryazarlığın İşlevleri

En temel bankacılık işlemleri olan mevduat hesabı açtırma, kredi kartı kullanma, tüketici kredisi kullanma, bireysel emeklilik hesabı açtırma ya da hayat sigortası yaptırma gibi işlemler bile toplum içinde uygulamada sorunlara yol açabilmektedir. Bunun yanında daha karmaşık sistematiği olan finansal ürünlerin varlığı, yeni teknolojiler, son dönemde yaşanan finansal krizler, finansal kurumlara olan güvenin azalması, toplumda kaygı düzeyini artırabilmektedir. Bu bağlamda finansal okuryazarlık eğitimine önem verilmesi hem rekabetçi ve iyi çalışan bir piyasa için hem de bireylerin doğru ve realist finansal kararlar verebilmesini sağlamak açısından önem arz etmektedir. Finansal eğitim ile sağlanabilecek yararlar arasında (Habschick ve Evers, 2007: 29):

- finansal ürün ve kavramların anlaşılmasını sağlamak;
- bilgiye dayalı doğru finansal kararlar verebilme güvenini ve yeteneğini geliştirmek;
- finansal yatırımları koruma ve refahın sağlanmasında gereken etkin önlemleri alacak eylemleri gerçekleştirmektir.

1.1.6. Finansal Okuryazarlığın Tarihsel Gelişimi

Amerika'da finansal okuryazarlık, ülkenin kendisi kadar eski bir tarihe sahiptir. finansal okuryazarlık ilk kez 20. yy.'da resmi bir şekilde öğretilmeye başlatılmıştır. Finansal okuryazarlık eğitimi üzerinde önemli bir etkisi olan bir hareket, 1914 tarihli Smith Lever Yasasıdır. Bunun yanı sıra kamuoyuna kişisel finans da dahil olmak üzere bir dizi konuda “faydalı ve pratik bilgiler” öğreten üniversite programları da oluşturulmuştur.

Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), ortak finansal okuryazarlık ilkelerinin geliştirilmesi yoluyla finansal eğitim ve okuryazarlık standartlarını iyileştirmek için 2003

yılında bir hükümetler arası proje başlatmıştır. 2008 yılının mart ayında, OECD Uluslararası Finansal Eğitim Geçidi finansal eğitim programları, dünya çapında bilgi ve araştırma için takas olarak hizmet vermeyi hedeflemiştir.

ABD 2002 yılında Finansal Eğitimin Ofisini ve ABD Kongresi 2003 yılında Finansal Okuryazarlık ve Eğitim İyileştirme Yasası altında Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu'nu kurmuştur.

Northern Illinois Üniversitesi Finansal Sent adlı bir program ile 2009 yılında bir kampüs çapında Finansal Okuryazarlık Girişimi başlatmıştır.

1.2. Finansal Eğitim

Finansal eğitim süreci kapsamında bireyler birikimlerini tasarrufa dönüştürebilmeli, yatırımını yönetebilmeli, finansal amaçlarına yönelik doğru ilişkiler kurabilmeli, finansal dolandırıcılık girişimlerine karşı bilinçlenmiş ve etkili kredi kullanımı noktasında gereken dikkati gösterebilmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla finansal eğitim toplum genelinde finansal okuryazarlığı artıran ve bireylerde asgari finans kültürünün oluşturulmasına hizmet eden temelde bireylerin yerleşik davranış kalıplarının ve önyargılarının değiştirilmesi ve geliştirmesini hedefleyen, finansal eğitim faaliyetlerinin tamamıdır (Altıntaş, 2009: 25).

Bireylere, finansal eğitimin verilmesi gereklidir. Bunun gerekliliğini ve önemini ortaya koyan faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür (www.techknowledge.com.tr Erişim 21.04.2019):

- Finansal ürünlerin karmaşıklığı: Çeşitli finansal enstrümanların finansal piyasa içinde değerlendirilmesi ve bireylerin hangi ürünü alacakları konusunda karar vermede zorlanmaları,
- Finansal ürünlerin giderek artan sayısı: Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimiyle finansal ürünlerin ve ürünlere ulaşımın oldukça kolaylaşması, yatırım tercihlerinde zorluklar oluşturmaktadır.
- Yaşam sürelerinin uzunluğu: Kimya ve sağlık sektöründe yaşanan gelişmeler bireylerin yaşam sürelerinin daha uzun ve kaliteli olmasını sağlamaktadır.
- Emeklilik düzenlemelerinde değişiklikler: Devletlerin sağladığı emeklilik olanakları dışında bireysel emeklilik primi ödeme ya da bu primleri farklı finansal

enstrümanlar yoluyla değerlendirme, daha refah bir emeklilik yaşamı arzusu içinde olmayı beraberinde getirmektedir.

- Düşük finansal okuryazarlık düzeyi: Özellikle düşük eğitilmiş, düşük gelirli sınıfların finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması, finansal piyasalar için bir sorun olarak görülmektedir (OECD, 11-12).

Finansal eğitim, tüm yaş ve gelir gruplarından insanlara katkı sağlayabilmektedir. Finansal eğitim, işe yeni başlamış bir yetişkinin gelir ve giderlerini bütçeleme yaparak kontrol altında tutmasına, ailelerin geleceklerini düşünerek birikim ve yatırım yapmasına ve çocuklarının iyi bir eğitim almasına, finansal risk ve getirilerin farkında olarak finansal kararlar almaya yardım edebilmektedir. İhtiyaç ve bu ihtiyaçları giderme yollarını bilen tüketiciler ise, ekonominin verimli çalışmasını sağlamaktadır. Böylece finansal piyasalarda rekabetin gelişmesi, yenilikçi ürün ve hizmetlerin piyasaya sunumu kolaylaşmaktadır. Amerika'da konut sektöründe yaşanan kriz sonrası, mortgage kredisi alarak ev sahibi olanların büyük çoğunluğunun, faizlerin artması durumunda ödemelerinin de artacağı konusunda bilgisiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle finansal cehalet olarak adlandırılacak finansal okuryazarlık düzeyi düşüklüğü yalnızca gelişmemiş değil, gelişmiş ülkelerin de sorunu olarak ortaya çıkmaktadır.

Amerika'da yapılan araştırmalar, bireylerin büyük çoğunluğunun kredi kartı borcunun tamamını ödemediğinde ne kadar faiz ile borcunu ödeyeceği konusunda bilgisinin olmadığını ortaya koymaktadır (The Economist, 2008). Bu bilgisizliği, ortadan kaldıracabilecek yöntemlerden birisi olarak bireylerin finansal eğitim seviyesinin yükseltilmesi önerilmektedir (Tressel, 2003: 8).

1.2.1. Finansal Eğitimin İşlevi ve Amacı

Finansal eğitimin amacı yalnızca bireylerin finansal kavram ve uygulamalara ilişkin farkındalığını artırmak değil, aynı zamanda iyi düzenlenmiş ve hedef kitesine ulaşan ve sonuçlarının finansal piyasa açısından değerlendirilebildiği uzun vadeli bir program oluşturmaktır.

Finansal eğitim ile başarı arasında pozitif bir ilişki vardır. Finansal eğitimcilerin finansal kararlarında başarılı olmaları ve buna bağlı olarak finansal davranışlarını değiştirmeleri beklenmektedir. Ancak, finansal okuryazarlık ile eğitim arasında sistematik bir ilişki

olduğunu söylemek zordur. Bu durum eğitimli ve varlıklı bireylerin de finansal okuryazarlık eğitimine ihtiyaç duyabileceğini ortaya koymaktadır (Cole, Sampson ve Zia, 11). Finansal okuryazarlık eğitimi programları son yıllarda, özellikle gelişmiş ülkelerde artmaktadır.

Bu eğitim programlarının birincil hedef grubu çocuklar ve genç yetişkinlerdir. Bunun nedeni, bugünün çocuklarının yarın bir yetişkin olarak ekonomiye dahil olmalarıdır.

Finansal piyasalarda bilginin asimetrik dağılımı da finansal okuryazarlığın tüm topluma ulaşan düzeyde verilmesi gerekliliğinden biri olarak değerlendirilmektedir. Finans uzmanlarına ulaşmak herkes için olanaklı olmasa da, temel düzeyde finansal okuryazarlığın sağlanması, bireylerin piyasa koşullarında daha etkin finansal okuryazarlığın sağlanması, onların piyasa koşullarında daha etkin davranmasını sağlayabilecektir. Finansal okuryazarlık, finansal eğitim gerektirdiği için, bu eğitim sonunda bireylerin finansal farkındalık düzeyinin artacağına inanılmaktadır (Habschick, Seidl ve Evers,10).

Bununla birlikte, bankada mevduat hesabı açan ve bankaya para yatıran bir kişi, bankanın sunduğu kredi, kredi kartı gibi finansal uygulamalara da erişim sağlayabilmektedir. Böylece hem finansal sistemin geliştirilmesi hem de kaydedilmesi mümkün olacak ve bireylerin refahı için bir adım atılacaktır. Finansal okuryazarlığı geliştirecek eğitim programlarını tasarlarırken, ulusal ve kültürel temellere göre değişen koşullara dikkat etmek, ihtiyaçları ve boşlukları iyi değerlendirmek, açık ve gerçekçi politikalar uygulamak, hedef kitleyi sırayla belirlemek önemlidir. Ayrıca, hükümetin ve finansal kurumların bilgi akışı konusunda titiz olmaları sivil toplum kuruluşlarını, özel ve yerel kurumları finansal eğitimden yararlanmaları gerekmektedir.

Finansal okuryazarlık eğitimleri için kullanılacak araçlar ise, ilk ve orta öğretim kurumlarında başlayabilecek eğitimler, iyi hazırlanmış içerikler, yaşam boyu öğrenmeyi kapsayacak bir öğretim, medya ve farklı kanalları kullanılarak basit ve çekici mesajların yayınlanmasıdır (Bayram, 2010:18).

Finansal okuryazarlık eğitimi programları için ölçme ve değerlendirme süreçleri önemlidir. Programın uygulanmadan önce ve program uygulandıktan sonra finansal davranışların nasıl değiştiğini, finansal okuryazarlık eğitiminin amacına ne kadar

ulaşabildiği değerlendirmek programların başarısı için önemli bir kriterdir. Özellikle yoksul gruplara uygulanan ve mikro kredi uygulamaları kapsamında yer alan bireylere uygulanan programların, bu grupların ekonomiye katılmaları sürecinde ne kadar etkisi olduğunu saptamak gerekmektedir.

Finansal eğitim programlarının geliştirilmesinde en önemli motivasyonlardan biri temel düzeyde finansal okuryazarlık eksikliğidir. Finansal ürün ve hizmetlerin sunulduğu bir pazarda, bu hizmet ve ürünleri tüketecek bireylerin varlığı bir gerekliliktir. Dolayısıyla, bireylerin etkili karar alma süreçlerinde finansal okuryazar olmalarını sağlayacak eğitim, finansal eğitim olarak kabul edilir.

Son dönemde finansal piyasalarda yaşanan krizlerde bireylerin yeterli düzeyde finansal okuryazar olmamaları dünyanın çeşitli ülkelerinde finansal okuryazarlığı geliştirecek merkezlerin kurulmasına ve çalışmalar geliştirilmesine yol açmıştır. Bu merkez ve çalışmalar içinde örneğin, Amerika'da Finansal Okuryazarlık Merkezi (Financial Literacy Centre), İngiltere'de Para Yönetimi Kurulu (Money Management Council), Kanada'da Start Right Coalition for Financial Literacy gibi eğitim programları yer almaktadır (Mason ve Wilson, 1998: 5).

Bireysel finansal eğitim programlarının, uzun vadede bireylerin finansal okuryazarlığı ve finansal davranışı üzerinde olumlu bir etkisi vardır. Bu, eğitimin genç yaşta daha üretken olması gerektiği anlamına gelir (Tzu-Chin M, 2008: 45). Bu eğitimler ailede başlamakta olup, okul ve iş yaşamında devam edebilmektedir. Finansal okuryazarlık seviyesini arttırmak için tasarlanan eğitim programlarının bireylerin finansal davranışlarına nasıl yansıdığını ve karar alma süreçlerinde nasıl kullanıldığını belirlemek önemli bir adımdır.

Finansal eğitim programlarının amacı, bireylerin finansal konulardaki farkındalığını artırmak ve bu yolla finansal davranışlarını değiştirmektir. Fakat bu amaçları gerçekleştirecek programları ve araçları geliştirmek bir sorun olarak gözükmektedir. Bunun yanında yapılan programların nasıl çalışacağı ve amaçlara hizmet edeceği ve program sonunda bireylere katkılarının ne olacağı ve bunun nasıl ölçüleceği konuları tartışılmaktadır. Örneğin, bir web sitesinden edinilen broşürdeki bilgileri okuyan kişinin bunu nasıl algıladığı ve buradan öğrendiği bir bilgiyi davranışına nasıl yansıttığını izlemek zor olabilmektedir (OECD, 91-92).

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi amacıyla tasarlanan finansal eğitim programlarının hem kısa vadeli hem de uzun vadeli olarak düzenlenmesinin dikkate alınması gerekmektedir. Uzun vadede finansal eğitimin okullarda yaygınlaşması ve dolayısıyla çocuklarda finansal bilinç oluşturularak geleceğe hazırlanması önem taşımaktadır. Türkiye’de en kapsamlı finansal eğitim İktisadi İdari Bilimler Fakültelerinde verilmektedir. Bazı fakültelerde seçmeli ders olarak ekonomi, iktisat, işletme gibi dersler kapsamında finansal piyasalara ilişkin bilgiler verilmektedir. Üniversite eğitimi haricinde, ilköğretim ve lise düzeyinde finansal okuryazarlık eğitiminin verilmesi, geleceğin yetişkinleri olacak çocukların sağlıklı finansal kararlar almalarına yarar sağlayacaktır(OECD, 92).

Bu alanda yapılan araştırmalar tüketicilerin finansal ürün, hizmet ve uygulamalara ilişkin oldukça zayıf bilgilendirildiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle finansal okuryazarlık düzeyini yükseltecek eğitim programlarının uygulanması, finansal piyasaların da gelişmesine katkıda bulunabilmektedir. Öte yandan, bazı araştırmalarda katılımcılar, para yönetimi bilgilerinin grup ya da topluca verildiği eğitim ortamlarında değil, bireysel ve kişiye özel yollarla verilmesini istemektedir (Lusardi ve Mitchell, 2007: 43).

1.3. Finansal Hizmetlere Erişim Kavramı

Finansal tabana yayılma veya bir diğer adıyla finansal erişim kavramı, bireylerin finansal hizmetlerden yararlanma derecesidir (TCMB. 2011:3).

Birçok gelişmiş ülkede, finansal hizmetlere erişim oranının %90 seviyesinde olduğu belirlenmiştir. Örneğin, bu ekonomilerde banka hesabı olmayan bireye neredeyse rastlanılmamaktadır. Bu ekonomiler, bankada hesabı olmayan kişileri, sisteme kazandırmayı amaçlayan yeni programlar ve yeni finansal teknikler geliştirmeye çalışmaktadır. Hatta bazı gelişmiş ülkelerde, belirli finansal hizmetlere erişim olmadan, bireylerin barınma, gıda, eğitim, iş, sağlık ve sosyal güvenlik gibi temel ihtiyaçlarını yeterli derecede karşılayıp karşılayamayacağı tartışılmaktadır. Diğer yandan, gelişmekte olan birçok ülkelerde, genel olarak toplumun yarısından fazlasının hatta bazı bölgelerde %95’nin finansal sistemin dışında olması dikkat çekmektedir (TCMB. 2011:1). Yeterli tasarrufun olmaması, güven problemi, yüksek maliyet, dini inançlar ve yasal süreçlerden dolayı finansal erişim sınırlı düzeylerde kalmaktadır.

Temel olarak hangi kitlenin hedef alındığına göre çözüm yolları farklılaşmaktadır. Finansal hizmetlere erişim seviyesini ve dinamiklerini tespit etmek için finansal hizmetleri kullananlar ya da kullanmayanlar hakkında veri toplamak gerekmektedir. Fakat finansal hizmetleri kullanmayanlar için bilgi toplamak oldukça zordur. Bu durumda sistem içine dahil olmuş, halihazırda finansal hizmetleri kullanan firma ve bireyler hakkında bilgi toplamak uygun bir seçenek olarak görünmekte birlikte, bu konuda da sıkıntıların olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Birçok ülkede düzenleyici ve denetleyici otoriteler, tasarruf ve kredi hizmetleri kullananların profili ve kullandıkları hizmetler hakkında detaylı bilgi toplayamamaktadırlar. Veri yetersizliği ve çok boyutluluk finansal erişimin ölçümünü zorlaştıran önemli nedenler arasındadır (Peachey ve Roe, 2006).

1.3.1. Finansal Hizmetlere Erişim Önemi

Finansal hizmetlere erişim konusunda ülkeler ve bölgeler arası farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların sebeplerini araştırmak için öncelikle finansal erişimi ölçmek, ölçmek için de tanımlamak gerekmektedir. Mevcut durum, kullanılan erişim verilerinin ve ölçütlerinin hem yetersiz olduğunu, hem de standart olmadığını göstermektedir. Dünya Bankası standart ölçütler ve anketler oluşturma konusunda halen önemli uğraşlar vermektedir.

Finansal gelişim için finansal sistemlerin iyi çalışması, sistemlerin iyi çalışması için ise geniş bir finansal erişime ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda finansal erişim ile finansal gelişme arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Finansal erişim konusunda yoksul kesim erişimde sıkıntı yaşamakta ve kendilerini geliştirmemekte, kendi öz kaynaklarıyla yetinmek zorunda kalmaktadır. Yani yoksul kesim yoksul kalmakta, finansal sistemin kaynak ve olanakları toplumda eşit dağılmamaktadır.

TCMB' ye göre, finansal erişimin yaygınlaşması ile kişi ya da işletmelerin kendi öz kaynaklarının dışında girişim, büyüme ya da diğer ihtiyaçları için gerekli olan sermayenin yakın çevresi ya da düzenleme ve denetime tabi olmayan alternatif araçlardan temin etmesinin önüne geçilecektir. Bu durum yüksek maliyet ve riski de minimize edecektir. Yasal finansal kurumları kullanmaya başlayan özel ve tüzel kişiler, aynı anda kanun ve düzenlemelerin koruması altına da girmekte, ayrımcılığa ve suiistimale karşı yasal bir düzene tabi olmaktadır. Finansal araçlar ile kişiler ödemelerini elektronik ortamda daha hızlı ve düşük maliyetle yapabilmektedir. Finansal kurumlar araçlarını geliştirerek,

erişimin çeşitliğinin ve rekabetin artmasını sağlayacak, bu durum ülkedeki finansal gelişimin hız kazanmasına yardımcı olacaktır (TCMB, 2011).

1.3.2. Azerbaycan'da Finansal Hizmetlere Erişimin nndeki Engeller

Finansal hizmetlere erişimin önünde sosyal, kültür, ekonomik gibi engelleyici unsurlar bulunabilmektedir. Bundan dolayı finansal hizmetler yeterli düzeyde olsa bile finansal hizmetlerden faydalanma ve kullanma oranları düşük seviyelerde gerçekleşebilmektedir. Finansal erişimin önündeki temel engeller; fiziki erişim, maliyet ve bürokrasidir. Bunların dışında kültür de finansal erişim noktasında önemli bir kriter olarak grlmektedir. Finansal hizmet erişim imkanları oldukça elverişli olan ülkelerde bireyler toplumun kültürü, inançları, alışkanlıkları, endişesi, eğitim gibi nedenlere bağlı olarak sunulan finansal hizmetlerden faydalanma konusunda çekingen davranabilmektedirler.

BÖLÜM 2: FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FİNANSAL ERİŞİM İLE İLGİLİ YÜRÜTÜLEN FAALİYETLER

Ekonominin, genel yapısını anlama ve bireysel ekonomik refahı yakalayabilme sürecine hazırlıklı olabilmek için finansal okuryazarlığın çok gerekli olduğu genel kabul görmektedir (APEC, 2014: 1). Finansal okuryazarlık artık küresel olarak ekonomik istikrarın ve ekonomik gelişimin önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir.

Günümüzde, özellikle bireysel ve toplumsal ölçekte getireceği faydalar hesaba katıldığında bireysel finansal okuryazarlığın artırılmasına katkı sağlayan finansal eğitimin önemi giderek artmaktadır. Ancak eğitilmesi hedeflenen kitlenin büyüklüğü ve yapılan çalışmaların sürdürülebilirliği gerek ulusal gerek uluslararası bazda pek çok kurum ve kuruluşun sürece dâhil olmasını ve bu kurumlar arasında etkin bir iletişim stratejisi ve eş güdüm bulunmasını gerektirmektedir (TCMB, 2015: 3).

Uluslararası düzeyde finansal okuryazarlığa olan ilgi giderek artmaktadır. Ancak, finansal ve okuryazarlık ile ilgili programların çoğu, eğitim alanından ziyade finans sektörü tarafından başlatılmış ve ergenlerden ziyade yetişkinlerin finansal yetkinliklerine odaklanmıştır (APEC, 2014).

Bu bölümde, uluslararası kuruluşlar tarafından, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gerçekleştirilen finansal eğitim faaliyetleri hakkında bilgi verilecektir.

2.1. Uluslararası Kuruluşların Finansal Eğitim Faaliyetleri

Birçok uluslararası kuruluş iyi bir finansal okuryazar olmak için finansal eğitim programlarının gerçekleştirilmesi gerektiğini dikkate almaktadır.

2.1.1. Uluslararası Finansal Eğitim

Finansal okuryazarlık günümüzde çeşitli uluslararası kurumların gündeminde yer almaktadır. Bu kurum ve kuruluşlar dünya genelinde finansal okuryazarlığı daha ileriye taşımak için politika ve programlar geliştirme yoluyla farklı faaliyetlere imza atmaktadırlar. Bu kuruluşlardan bazılarını aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

2.1.1.1. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), 2002 yılında hükümetlerin düşük finansal okuryazarlık düzeylerinin potansiyel sonuçları hakkında ortaya çıkan endişelerini gidermek için geniş kapsamlı bir finansal eğitim projesi başlatmıştır. OECD tarafından başlatılan ve 2006 yılında G-8 ülkelerinin maliye bakanları tarafından da tanınarak dünya genelinde önemli faaliyetlere imza atmış olan “OECD Finansal Eğitim Projesi” günümüzde halen devam etmektedir.

Finansal okuryazarlık ve eğitim meselelerinin giderek daha fazla küresel bir boyut kazandığı kabul edilerek, 2008 yılında gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerin deneyimlerinden ve uzmanlıklarından faydalanmak ve bunları desteklemek için OECD tarafından Uluslararası Finansal Eğitim Ağı (INFE) kurulmuştur.

OECD 2005 yılında “finansal eğitimin okulda başlaması gerektiğini” vurgulayan "Gençlere yönelik finansal eğitim: okulların rolü" adında bir rapor yayımlamıştır. Bu raporda, özellikle “bireylerin mümkün olan en erken yaşta finansal eğitim almaları gerektiği ” vurgulanmıştır (OECD, 2005). Bu amaçla 2012 yılında OECD’ye bağlı PISA tarafından 15-18 yaş öğrencilerin finansal okuryazarlık becerileri ölçülmeye yönelik ülkeler bazında karşılaştırmalı değerlendirme raporları hazırlanmıştır. Bu çalışmanın ikincisi de 2015 yılında uygulanmıştır.

Dünya genelinde birçok ülkede “Finansal Okuryazarlık Temel Araştırmaları, Kadınların Finansal Eğitimi ve Farkındalık, Finansal Okuryazarlığın Ölçülmesi, Finansal Eğitimde Ulusal Stratejiler, Ulusal Emeklilik Sistemleri, Finansal Eğitimde Tasarruf ve Yatırımlar” gibi konularda raporlar hazırlanmıştır.

2.1.1.2. Dünya Bankası

Dünya Bankası’nın finansal eğitim konusundaki çalışmalarının merkezinde Dünya Bankası Aile Ağı (WBFN) yer almaktadır. Bu ağ kapsamında tüm dünyada yürütülen finansal okuryazarlık programları ile finansal eğitim çalışmalarına destek verilmektedir.

Dünya Bankası, dünya genelinde finansal okuryazarlık araştırmaları yürütmekte, küresel finansal erişim raporları yayımlamaktadır. Bu bağlamda en son 2018 yılında “Finansal Erişim Küçük Veriler Kitabı” yayımlanmıştır. Dünya Bankası uluslararası kapsamlı

anketleri ile finansal eğitimin belirlenmesi, finansal ulaşım ile ilgili istatistik verileri ve projelerin topluma ulaştırılmasını destekliyor.

2.1.1.3. Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumu

Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumu (IFIE), 2005 yılında Avustralya, Kanada, Japonya, Kore, İngiltere ve ABD'nin kurucu üyeliğinde, dünya genelinde finansal eğitim programlarını daha aktif hale getirmek, yatırımcı eğitimini teşvik etmek ve mevcut programların geliştirilmesini desteklemek amacıyla kurulmuştur.

Farklı ülkelerde uygulanan eğitim programları, finansal eğitime yönelik akademik çalışmalar ve makaleleri, üyeler arasında düzenlenen araştırma sonuçları kurumun web sitesinde yayınlanmaktadır. IFIE, bu fonksiyonu ile ülkeler ve eğitim düzenleyici kurumlar arasında küresel ölçekte bilgi alışverişinin sağlandığı bir merkez konumuna gelmiştir.

2.1.1.4. Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği

Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC), 2012 yılında finansal okuryazarlık ve eğitim konusunda bir politika sözleşmesi kabul etmiştir. OECD'nin okullarda finansal eğitim için öneriler ve öğrenme çerçeveleri ile ilgili kılavuz bilgiler içeren yayını Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği tarafından da desteklenmiştir.

APEC, 2014'te temel eğitim düzeyinde finansal ve ekonomik okuryazarlık kılavuzunu yayımlamıştır. Uluslararası örgüt finansal okuryazarlık stratejilerinin yürütülmesi ve değerlendirilmesi süreçlerini takip etmektedir.

2.1.1.5. VISA

VISA, 20 yılı aşkın bir süredir bireylerin finansın temellerini etkili şekilde öğrenebilmelerine destek sağlayan önemli bir kuruluştur. Kuruluş ulusal ve küresel boyutta finansal okuryazarlık programlarını desteklemek amacıyla eğitimciler, devlet kurumları, gelir gözetmeyen organlar, enstitü ve kuruluşlar ile ortaklıklar yürütmektedir. VISA ailelerin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve tüketicilerin finansal yönetim konusunda kendilerini geliştirebilme imkânı bulabilecekleri ücretsiz ve yenilikçi finansal eğitim hizmetleri geliştirmekte ve sunmaktadır. Bunun yanı sıra özellikle gençlerin finansal okuryazarlığa sahip olabilmelerini çok önemsemekte olup, bu çerçevede dünya genelinde

yürütülen bazı projelere de finansal destek sağlamaktadır (Örn. Paramı Yönetebiliyorum-Türkiye).

Pratik Para Becerileri projesi ile tüm yaştaki tüketicilerin eğitimi için hazırlanmış bütçe, birikim ve yatırım gibi bireysel finansal eğitim içeriğinden oluşan uluslararası bir eğitim programı VISA tarafından uygulamaya konulmuştur. Bu proje ile aynı zamanda bireysel para yönetimi becerilerini geliştirmeye yönelik çok sayıda telefon uygulaması (Peter Pig's Money Counter, Lunch Tracker), oyunlar (Financial Football) ve aktiviteler (What's My Score) geliştirilmiştir (www.acikarsiv.atilim.edu.tr, Erişim tarihi, 20.04.2019).

2.1.1.6. Çocuklara ve Gençlere Yönelik Uluslararası Finansal Eğitimler

Finansal okuryazarlık konusunda UNICEF tarafından “Çocuk Dostu Okullarda Çocuk Sosyal ve Finansal Eğitimi” yürürlüğe konulmuştur.

“Aflatoun International” ile çeşitli ülkelerde sosyal ve finansal eğitimi tanıtmak için bir ortaklık kılavuzu geliştirilmiştir. Aflatoun International, dünya çapında çocuklara ve gençlere sosyal ve finansal eğitim sunan Hollanda merkezli bir sivil toplum kuruluşudur. 192 ortak ve 36 hükümet ağıyla güçlü bir organizasyon olan kuruluş her yıl 100'den fazla ülkede 5,4 milyon çocuğa ve gence ulaşmaktadır. Aflatoun International, yerel ihtiyaçlara veya belirli koşullara göre yapılandırılabilen farklı yaş grupları için yüksek kaliteli müfredatlar geliştirmektedir. Ayrıca öğretmenlere bu konuda eğitimler vermekte ve geliştirilen programların kalitesini ve etkinliğini değerlendirmek için araştırmalar yapmaktadır.

CYFI, finansal erişim ve eğitim vasıtasıyla çocukların ve gençlerin bireysel yeteneklerini güçlendirmek ve onlara finansal farkındalık kazandırmak amacıyla kurulmuştur. CYFI, eğitim ve akademik çalışma gruplarıyla uygulayıcıları ve akademisyenleri bir araya getirmektedir. CYFI tarafından her yıl CYFI Zirve'leri düzenlenmektedir.

Jump \$tart , gençlerin finansal okuryazarlığını geliştirmek amacıyla kurulmuş Washington merkezli bir kuruluştur. Bu kuruluş Amerika genelinde ulusal finansal okuryazarlık müfredatının geliştirilmesi, ulusal finansal okuryazarlık günlerinin düzenlenmesi, ulusal finansal eğitim konferansların organize edilmesi gibi ülke genelinde finansal eğitim uygulamalarının en önemli düzenleyicisi olmuştur. Kuruluş aynı zamanda

“Jump\$tart Clearing house” ile finansal eğitim kaynaklarının bulunduğu geniş kapsamlı bir online kütüphane hizmeti de sunmaktadır.

2.1.1.7. Avrupa Finansal Eğitim Platformu

22 Şubat 2017 tarihinde Brüksel’de dokuz örgüt ve dernekten oluşan bir grup, Avrupa’da Finansal Eğitim için yeni bir platform başlatmıştır. Girişim, özellikle genç insanlar ve girişimciler arasında, finansal eğitime olan ihtiyacı arttırmayı ve Avrupa’da finansal okuryazarlığı arttırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, bu alanda AB düzeyinde liderliği teşvik etmeyi de hedeflemektedir.

Platformu oluşturan bir sıra kuruluşlar (Avrupa Bankacılık Federasyonu, Avrupa Mikrofinans Ağı ve diğ.) Avrupa’da finansal okuryazarlığı ilerletmek için güçlerini birleştirmeyi kabul etmiştir. Platform, fikir, bilgi ve tecrübe alışverişinin yanı sıra, Avrupa Birliği’nin finansal okuryazarlık konusunun ilerlemesinde öncü bir rol oynayabileceği tartışmalarını kolaylaştırmaya yönelik hizmet sunmaktadır.

2.2. Gelişmiş Ülkelerde Finansal Eğitim Faaliyetleri

Finansal eğitim faaliyetleri insanlara mali durumlarını nasıl yöneteceklerini daha iyi anlamalarını sağlamaktadır. Öyle ki, emeklilik için tasarruf ederken bilinçli kararlar almalarına ve gereksiz risklerden, aşırı borçlardan kaçınmalarına yardımcı olabilmektedir. Dünyada finansal okuryazarlık seviyesinin gelişmiş ve gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerde, özellikle Batı Avrupa ve İngilizce konuşan ülkelerde daha yüksek olduğu görülmektedir.

2.2.1. ABD’de Finansal Eğitim

ABD’deki finansal okuryazarlık, ülkedeki finansal durgunluğun ortaya çıkmasından sonra giderek daha fazla tanınan bir kavram haline gelmiştir. Finansal sektörün ABD’deki gelişimi, çeşitli türev finansal araçların ortaya çıkmasını teşvik etmektedir.

ABD’de yürütülen finansal okuryazarlık programları para, gelir, ücret, tasarruf, yatırım, bütçeleme, kredi ve borç gibi konular hakkında bilgiyi arttırmayı amaçlamaktadır.

Finansal okuryazarlıkta odaklanılmış olan yönleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

a) "Okullarda Finansal Okuryazarlığı Teşvik Etmek"- Projenin amacı, okuldaki çocuklara finansal okuryazarlığın önemini anlatmak ve onlara sahip oldukları maddi kaynakları nasıl etkili kullanacaklarına dair talimatlar vermektir.

b) "Akıllı Bütçe Oyunu"- Proje, okullarda finansal okuryazarlığı teşvik ederek öğrencilerin bu yöndeki bilgi ve becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Proje kapsamında, öğrenciler finans ve parayı yönetmek için gerekli bilgi ve becerilerle hem finansal hem de pratik olarak kendi finansal kaynaklarını akıllıca yönetme şansını denemektedirler.

c) "Finans Okulu"- Bu projenin temel amacı, finansal okuryazarlığı gençlere eğlenceli ve etkileşimli bir şekilde tanıtmak ve onların gelecekteki refahlarını arttırmayı sağlamaktır. Projede, 11-13 yaş grubundaki çocuklar için kişisel finans eğitim programının hazırlanması ve düzenlenmesi, ayrıca program katılımcılarını ve uzmanlarını içeren küçük ve eğitici video kliplerin geliştirilmesi öngörülmektedir. Proje kapsamında, öğrencilere finansal ürünler, hizmetler, tasarruf ve birikim, bütçe, krediler, yatırım ve benzeri kavramlar öğretilmektedir.

d) "Bölgelerde Yaşayan Gençler İçin Finansal Okuryazarlık"- Bu programın temel amacı, 18-25 yaşları arasındaki gençlerin finansal okuryazarlıklarını artırmak ve onlara pratik beceriler kazandırmaktır. Finansal seminerler sayesinde katılımcılar finansal seçimlere, bütçenin akıllıca kullanılmasına, para yatırıma, kredinin kullanılmasının önemine ve kişisel finansmanlarını koruma yollarına erişebilmektedirler.

2.2.2. Avrupa Ülkelerinde Finansal Eğitim

Yapılan araştırmalarda Kuzeybatı Avrupa ülkelerinin finansal okuryazarlık performanslarının en üst düzeyde olduğu görülmektedir. AB ülkeleri üzerine yapılan çalışmalarda düşük gelirli bireylerin, kadınların, gençlerin ve daha az eğitilmiş insanların okuryazarlık testlerinde tutarlı bir şekilde düşük performans gösterme eğiliminde oldukları belirtilmektedir.

Avrupa ülkelerinde yaşlı nüfusun ve emekliliğe ayrılan bireylerin artması ile emekliliğin planlanması, emeklilik sisteminin öğrenilmesi veya emeklilerin kendi paralarını değerlendirmek istemesi sonucunda finansal okuryazarlığın önemi daha da artmıştır. Bunun yanı sıra, mortgage borcu Avrupa bölgesi hane halkının toplam borcunun büyük

bir kısmını oluşturmaktadır. Bu yüzden özellikle genç bireyler ve ilk ev sahipleri için borcun etkilerini bilmek ve finansal okuryazarlığın bu konuda nasıl yardım edebileceğini anlamak önem taşımaktadır.

Topluluğun, özellikle gençleri, kadınları ve düşük gelirli grupları ihtiyaçlarına göre hazırlanmış programlara katılmalarını teşvik etmek ve ipotek, kredi veya emeklilik, yatırım gibi konularda finansal eğitim sağlamak Avrupa ülkelerinin önündeki en büyük hedeflerden biri olmuştur.

2.3. Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Eğitim Faaliyetleri

Araştırmalar dünya çapında finansal okuryazarlık seviyelerinin kabul edilemez derecede düşük olduğunu göstermektedir. Gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere göre daha az finansal okuryazar bir nüfusa sahip olmaktadır. Örneğin, bireyler evlenene kadar ebeveynleri ile birlikte kalmakta ve ancak evlendikten sonra hane halkının finansmanını yönetmeye başlayabilmektedirler. Bu durumda, tek birey daha az finansal işlem yapmakta olduğundan, daha düşük finansal okuryazarlık seviyelerine sahip olabilmektedirler. Evlilik sonrası bireylerin finansal kararlar alma olasılıkları yükselmekte ve finansal okuryazarlığı artırmak için daha fazla çaba harcadıkları görülmektedir.

Güney Amerika ve Afrika kıtası ülke insanların % 50'sinden fazlasının finansal okuryazar olmadığı görülmüştür. Aynı zamanda kadınlar, genç yetişkinler ve ikamet ettikleri ülkenin resmi dilinde okuyamayan veya yazamayan bireylerin daha düşük finansal okuryazarlık performansı sergiledikleri de görülmüştür.

Ülkeler Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, İngiltere Uluslararası Kalkınma Departmanı (DFID) ve Dünya Bankası gibi çeşitli kuruluşların desteğiyle finansal eğitim vererek gelişmekte olan ülkelerde finansal okuryazarlığı teşvik etmektedirler. Finansal eğitim, bireylerin finansal kararlarını daha iyi almalarına yardımcı olmaktadır. Bu ülkeler için tasarlanan finansal eğitim programları tasarruf, borçlanma, bütçeleme ve finansal hizmetlerden faydalanma gibi konuları da kapsamaktadır.

2.3.1. Türkiye’de Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri

Türkiye’de son yıllarda finansal okuryazarlığın öneminin anlaşılmasıyla birlikte finansal okuryazarlık faaliyetlerinin ivme kazandığı görülmektedir. Öyle ki, özellikle bireylerin

finansal hatalarının nedenleri arasında bilgi eksikliğinin yer aldığını kanıtlayan çalışmaların artması, bireylerin bilinçsiz finansal kararları sonucunda finansal kurumların ve dolayısıyla ülke ekonomisinin etkilenmesi dikkatleri finansal okuryazarlığın üzerine çevirmiştir. Türkiye’de finansal okuryazarlık faaliyetleri devlet ve bağımsız kuruluşlar tarafından yürütölmektedir. Aşağıda devlet kurumlarının ve bağımsız kuruluşların yürüttüğü faaliyetlere ilişkin bilgiler verilmiştir.

2.3.1.1. Devlet Bünyesinde Yürütölen Finansal Eğitim Faaliyetleri

Finansal eğitim ile ilgili uygulamalarda dünya örnekleri incelendiğinde koordinasyonun çoğunlukla ölkelerin hazine birimlerinin liderliğinde gerçekleştirildiğı görölmektedir (Bayazıt Hayta, 2011:274).

Türkiye’deki finansal eğitim faaliyetlerinin ise genellikle kurumların birbirinden bağımsız olarak yaptığı çalışmalarla sınırlı olduğı görölmektedir. Son yıllarda konunun önemi daha da iyi anlaşıldığından TCMB, Borsa İstanbul, Sermaye Piyasası Kurulu, Türkiye Sermaye Birliğı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğı gibi kuruluşların finansal eğitim ve finansal okuryazarlık ile ilgili dikkat çekici çalışmalar yaptığı gözlenmektedir.

Merkez bankaları, finansal eğitim kavramının “olmazsa olmaz” parçalarından biridir. Merkez Bankaları kurumsal olarak sahip oldukları bilgi birikimi, tecrübe, güvenilirlik nedeniyle çeşitli şekillerde ve değışik oranlarda da olsa, finansal eğitim olgusunun mutlaka içinde oldukları görölmektedir (Işık, 2011:95).

Türkiye, OECD bünyesinde oluşturulan INFE’nin üyesi olup, yılda iki kez düzenlenen INFE toplantılarına katılmakta ve aktif olarak çalışmaktadır. Ayrıca Merkez Bankası, Türkiye’de finansal farkındalık oluşturulması ve finansal eğitime katkı sağlaması amacıyla Sermaye Piyasa Kurulu ile ortaklaşa 9-11 Mart 2011 tarihleri arasında İstanbul’da “Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar ve Stratejiler” konulu bir uluslararası konferans düzenlenmiştir.

Sermaye piyasasında bireylerin tasarruflarının atıl olarak kalmaması ve ekonomiye kazandırılması noktasında fonksiyonların daha etkin bir şekilde gerçekleşmesi için bireylerin bu piyasa ile ilgili güncel, kullanışlı ve yararlı bilgiye sahip olmaları büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle Sermaye Piyasası Kurulu finansal okuryazarlık çerçevesinde yer alan faaliyetleri aktif olarak yürötmektedir. Kurul birikimlerin sermaye

piyasalarına daha fazla yönlendirilmesi, sermaye piyasasında fon arzının sağlanabilmesi amacıyla toplumda bir sermaye piyasası kültürünün oluşması sermaye piyasalarında güven ve farkındalığın artırılması diğer bir ifade ile finansal okuryazarlığın artırılmasına yönelik faaliyetler yürütmektedir (SPK, 2013:102).

Borsa İstanbul tarafından oluşturulan “Bilinçli Yatırımcı” adlı site ise bireylerin sermaye piyasaları ile ilgili güncel bilgilere ulaşabilmesine, ücretsiz üyelik ile eğitimlere katılabilmesine, e-egitim, e-kütüphane, borsa terimleri sözlüğü gibi araçlardan yararlanabilmesine hizmet etmektedir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı finansal okuryazarlık konusunda birey ve ailelere yönelik pratik ve yararlı bilgiler sunmak amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunmakta olup, belirli dönemlerde okuryazarlıkla ilgili eğitimler vermektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013: 21).

2.3.1.2. Özel Bankalar Tarafından Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri

2012 yılında oluşturulan Türk Ekonomi Bankası Aile Akademisi bireylere yönelik geliştirilen finansal okuryazarlık eğitim platformudur. Bankada verilen ücretsiz eğitimlerle ailelerin finansal durumlarının iyileştirilmesi ve bu sayede bireylerin gelecekteki refahını artırılması hedeflenmektedir. Verilen eğitimlerde gelir, gider dengesini sağlama, kredi ve kredi kartlarını doğru kullanarak bilinçli borçlanma, tasarruf etme ve bu tasarrufları en doğru şekilde dengeleme, temel finansal kavramlar ve hesaplamalar konuları yer almaktadır. (TEB. Erişim Tarihi: 15.04.2019).

İş bankası finansal okuryazarlık eğitim programı Marmara Üniversitesi iktisat bölümünde yürütülen program, üniversite öğrencilerine temel ekonomik kavramları ve iktisat metodolojisini tanıtarak ekonomik parametreleri çözümleyebilme ve finansal göstergeleri okuyabilme becerisi kazandırmaktadır. Programın amacı yaşamın her alanını etkileyen iktisadi kavramlara aşinalık kazandırmaktır. Bu eğitim ile katılımcılar, bankacılık sisteminin ve bankaların günümüz dünyasındaki yeri hakkında da bilgi sahibi olmaktadır (www.muze.isbank.com.tr, Erişim Tarihi 20.04. 2019).

2.4. Ülkelerin Ulusal Finansal Eğitim Stratejileri

Finansal okuryazarlık eğitimleriyle tüketicilerin doğru ve bilinçli kararlar vermelerini ve sonuç olarak finansal refaha ulaşmalarını sağlamak ülkelerin temel politikalarından biri haline gelmiştir. Geldiğimiz noktada Dünya’da birçok ülkenin finansal okuryazarlığı bir yaşam becerisi olarak kabul ettiği ve bu becerinin tüm toplumda yaygınlaştırılmasına yönelik ulusal politika ve stratejiler belirlediği anlaşılmaktadır. Diğer yandan OECD ülkeleri ve OECD dışındaki ülkelerde yapılan araştırmalarda, bireylerin düşük düzeyde finansal bilgiyle finansal kararlar aldıkları ve bu düşük bilgi düzeylerinin farkında olmadıkları sonucuna ulaşılmaktadır.

Günümüzde finansal okuryazarlığın önemi göz önüne alındığında, Türkiye’nin da aralarında bulunduğu birçok ülke özellikle de 2008 küresel finansal krizden sonraki 10 yıl içinde genel nüfus arasında finansal okuryazarlığı arttırmak için bir dizi önlemler almaya başlamıştır. Bu bağlamda Ulusal Finansal Eğitim Stratejisi’nin (UFES) rolüne, ülke bireylerinin finansal okuryazarlıklarının geliştirilmesi için önemli bir politika anlayışı olarak daha fazla önem verilmiştir. OECD öncülüğünde hazırlanan bu strateji belgesi hükümetler tarafından kabul edilen ve finansal okuryazarlığın uzun vadede gelişmesi için bir çerçeve oluşturan yüksek düzeyde bir politika belgesidir.

Finansal eğitim stratejilerinin ve programlarının uygulanması çok çeşitli yöntemlerinin kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Burada amaç finansal okuryazarlık eğitimini ülkelerin koşullarına ve nüfusun tercihine bağlı olarak tüm nüfusa ve farklı hedef kitlelerine ulaştırabilmektir. Ulusal bir stratejiye sahip olan hemen hemen bütün ülkeler, hedef kitleler içerisinde daha çok genç nüfusa odaklanmaktadır. Bunu bir yolu olarak okullarda bir tür finansal eğitim sunmaya çalışmaktadırlar. Çoğu ülke, bazı durumlarda tüketicilere ayrıntılı bilgilendirme ve tavsiyelerde bulunmak amacıyla finansal konularda özel etkileşimli web siteleri de geliştirmek yoluna gitmişlerdir (OECD, 2013b, s.13).

2.5. Azerbaycan’da Yürütülen Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

Azerbaycan’da uluslararası uzmanlar tarafından finansal okuryazarlık alanında 1022 kişi üzerine yapılan araştırmada, katılımcıların sadece % 7’sinin paralarını dikkatli bir şekilde harcadıkları ve gelecek için tasarruf sağladıkları, geri kalanlarının ise yalnızca masrafları ödedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Gençlerin finansal okuryazarlığının artırılması bankacılık ve finans sektörünün gelişiminde büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, çocukların parasal kaynaklarını ve parayı erken yaşta etkili bir şekilde kullanmayı öğrenmeleri gerekmektedir. Son yıllarda ülke, çocuklar ve genç nüfusun sosyal ve finansal olanaklarının artırmaya, çocukların mali kaynaklarını yönetme, uygun şekilde tasarruf ve harcamak yapmak için gerekli bilgi ve becerilerle güçlendirmeye önem vermeye başlamıştır.

2.5.1. Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası

Merkez Bankası, Azerbaycan Cumhuriyeti nüfusunun finansal okuryazarlık düzeyini artırmak için eğitim ve seminerler düzenlemek, eğitici oyunlar oluşturmak gibi çeşitli faaliyetler yürütmektedir.

Finansal okuryazarlığın sosyal değer olarak tanınması, tüketicilerin okuryazarlık ve haklarının korunma seviyesinin artırılması, finansal konularda doğru karar vermeyi destekleme amacıyla düzenlenen etkinliklerde modern entelektüel araçlar kullanılmaktadır. Bu tür entelektüel araçlardan biri, 2015 yılında kullanıma açılan "Finansal Okuryazarlık" internet sitesidir (www.bizimpullar.az). Bu site aracılığıyla ekonomi ve finans alanındaki bilgilendirici materyaller, bilgilendirici bankacılık hizmetleri ve merkez bankacılığı, sanal müzeler, ekonomik içerikli oyunlar ile tanışmak mümkündür.

Sitenin teşebbüs ettiği ve düzenlediği etkinliklere:

- Global para haftası;
- Uluslararası tasarruf günü;
- Finansal okuryazarlık ayı;
- Bilgilendirici seminerler;
- Finansal okuryazarlık festival ve konferanslar örnek gösterilebilir.

"Finansal Okuryazarlık" internet sitesinde tasarruf, kredi, para transferleri, ödeme kartları, internet üzerinden ödemeler, ATM hizmetleri, ipotek kredisi hakkında bilgilendirici videolar yer almaktadır.

Sitenin ‘paralar’ kısmında Azerbaycanın para birimi Azerbaycan manatı (AZN) hakkında detaylı videolar yer almıştır. Şöyle ki, hasarlı paralar, onlarla nasıl davranmak,

sahte paralar ve onları gerçek paradan ayırma metotları, aynı zamanda her kağıt paranın üzerinde yer alan bilgiler detaylı şekilde anlatılmıştır.

Aynı zamanda bütçe planlaması yapmak, kredi, ipotek kredisi, vergini ve diğer finansal hizmetlerden kaynaklı hesapları yapmak için hesap makinesine yer verilmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankasının ekonomik bilinçlendirme amacıyla oluşturulan bir diğer akıllı aracı 2017 yılında faaliyete başlayan sanal eğitim platformudur (www.edu.e-cbar.az). Geleneksel öğretim yöntemlerini çağdaş bir biçimde sunan bu platformun temel amacı, ekonomi, finans ve bankacılık sektöründe çalışan ve çalışmak isteyenlerin bilgi ve becerilerini desteklemektir. Platformdaki interaktif multimedya kaynaklarını kullanarak, her zaman ve her yerde profesyonel düzeyde ve geliştirmek mümkündür.

“Finansal Hizmetler Geliştirilmesine dair Stratejik Yol Haritası”nda “Finansal Piyasa Katılımcılarının Bilgi ve Yeteneklerinin Artırılması” ayrı bir stratejik hedef olarak kaydedilmiş ve finansal okuryazarlık değeri bir kez daha vurgulanmıştır. Bu kararname tüketicilerin finansal eğitiminin artırılması amacıyla Merkez Bankasının karşısında stratejik görevler koymuştur.

Bu yönde çalışmalar daima sürdürülmekte, yabancı ve yerel eğitim kurumları ile işbirliği yapılmakta ve bahsi geçen internet siteleri sürekli yenilenmektedir.

2.6. Azerbaycan’da Finansal Okuryazarlık Konusunda Yapılan Araştırmalar

Dünya Bankası, nüfusun % 51'nin Azerbaycan'daki bir finansal entegrasyon projesine dayanarak borç almak istemediğini ve borç alanların borçlarını gayri resmi olarak almak istediklerini ifade etmiştir. Yapılan araştırma İsviçre Hükümeti tarafından finanse edilen finansal okuryazarlık ve tüketiciyi koruma projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Rapora göre, nüfusun % 36,4'ü Azerbaycan'da banka finansmanı kullanmaktadır. Bu rakam sınır komşusu Gürcistan'da %39,7' dir. Azerbaycan'da 100.000 ergen nüfusu başına 10.7 banka şubesi düşerken, Gürcistan'da bu rakam 27'dir. Bununla birlikte, Azerbaycan'daki şirketlerin %27'si yatırımlarını finanse etmek için bankacılık hizmetlerini kullanırken, Gürcistan'da bu gösterge %22'dir. Azerbaycan'ın finans sektöründe iç borçlanma hacmi %33 iken, Gürcistan'da %45'tir.

Azerbaycan'da bankacılık hizmetlerinin farkında olan nüfusun %98'i, %84'ü banka ürünleri, %15'i banka kredisi kullanmaktadır. Kentsel nüfus banka kredilerini kırsal alanlardan %4 daha fazla kullanmaktadır. Bununla birlikte, nüfusun %65'i elektronik paranın varlığından haberdardır. Her beş kişiden biri elektronik para kullanırken, mevcut kullanım oranı %0,3'dür. Yetişkinlerin %45'nin resmi veya gayri resmi bir geliri vardır. Kentsel nüfus, kırsal nüfusun %25'ini ve erkeklerden %18'ini daha fazla elinde tutmaktadır.

Azerbaycan'da finansal okuryazarlık üzerine yapılmış tek çalışma, İlahə İslamlı (2016) "Finansal Okuryazarlığın Sosyal Ekonomik Önemi Üzerine Bir Araştırma. Azerbaycan Örneği" adlı yüksek lisans tezidir. Tezde finansal okuryazarlık, finansal eğitim konularını teorik olarak incelemiştir. Araştırma kısmında 200 anket uygulaması yapılmış ve sonuçlar SPSS programı ile analiz edilerek yorumlanmıştır. Tesadüfi örnekleme yoluyla 200 kişinin katıldığı ankette her eğitim ve meslek düzeyinden olan bireylerin olduğu da tespit edilmiştir.

Yapılan anket sonucu finansal okuryazarlığın bireylerin günlük yaşamı kadar gelecek planları ile de ilişkili olduğu görülmüştür.

Finansal durumu yönetmede katılımcıların yarısından çoğunun orta düzeyde başarılı oldukları görülmüştür. Ekonomi ve finansal gelişmeleri izlemede sıklık olarak en çok kullanılan iki kaynağın televizyon ve internetin olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların finansal kavramlardan en çok faiz oranları ve enflasyon hakkında bilgi sahibi oldukları gözlemlenmiştir. Temel bankacılık hizmetlerinden yararlanmasında katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyinin etkili olduğu görülmüştür. Katılımcıların temel bankacılık hizmetlerinden en fazla kredi ve para transferini kullandıkları ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak daha yüksek eğitime sahip olan katılımcıların finansal olarak daha bilinçli olduğu, yani finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Finansal okuryazarlık düzeyinin yükselmesi ile finansal piyasa ve enstrümanların da etkin ve verimli bir biçimde işleyeceği çalışmada ifade edilmiştir. Finansal okuryazarlık konusunda yetki sahiplerinin politika belirleyip bu çerçevede strateji ve uygulamalar gerçekleştirmesi gerekmektedir

BÖLÜM 3: BAKÜ ŞEHRİNDE FİNANSAL OKUR-YAZARLIK VE ERİŞİM DÜZEYİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Genel Bilgi

Bu bölümde, Bakü şehrinde finansal okuryazarlık ve erişim düzeyi üzerine yapılan araştırmanın amacı, kapsamı, önemi, araştırma yöntemi ve bulgular yer almaktadır.

3.1.1. Araştırmanın Önemi

Bireylerin kendi finansal durumlarını yönetmeleri için temel düzeyde finansal kavramlar, araçlar ve konularla ilgili temel bilgilere sahip olmaları gereklidir. Teorik olarak, finansal ürün ve hizmetlerin nasıl çalıştığı ve hangilerinin bireysel menfaatlere yönelik olduğu hakkında bilgi sahibi olmak, bireylere finansal kararların ne zaman ve nasıl alınacağı konusunda yardımcı olacaktır.

Finansal okuryazarlık seviyesini belirlemeyi amaçlayan bir çalışmanın daha önce Bakü'de akademik düzeyde yapılmaması bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Öte yandan, böyle bir çalışmanın sonuçları, bireylerin finansal okuryazarlık konusundaki bilgilerinin durumunu, finansal durumu yönetme başarısını, eğitim konusunda bir programa ihtiyaç duyup duymadıklarını ortaya çıkaracaktır. Finansal okuryazarlık konusunda öncü bir çalışma olarak kabul edilebilecek bu çalışma ile daha sonra yapılacak araştırmalara bir bakış açısı kazandırılması amaçlanmaktadır.

3.2. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı, bireylerin finansal okuryazarlık durumunu tespit etmektir. Bu amaca göre, bireylerin finansal okuryazarlık hakkında ne kadar bilgisi olduğu, temel finansal araçları ve kaynakları kullanma yetenekleri kredi kartlarının kullanımına ilişkin ne düzeyde bilgi sahibi oldukları, tasarruflarını, harcamalarını ve bunları ne ölçüde dengeli bir şekilde yönetebildikleri belirlenecektir.

3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada, 400 kişiye anketi cevaplanması için ulaşılmaya çalışılmış ancak gerek bireylerin bilgi eksikliği olması nedeniyle soruları anlayamamaları, gerekse cevaplama konusundaki isteksizliği ve her soruya cevap alınamaması nedeniyle ankete katılım daha

düşük düzeyde kalmıştır. Araştırmanın kısıtlarından bir diğeri de araştırmanın sadece Azerbaycan'da Bakü'de uygulanmış olması diğeri şehirleri kapsamamasıdır.

3.4. Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışma, bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Anketin ana kitlesini Bakü'de yaşayan ve yaş düzeyi 18 yaş üstü kişiler oluşturmaktadır. Tesadüfi örneklem yöntemi kullanılarak yapılan anket 224 kişiye uygulanmıştır.

3.5. Araştırmada Kullanılan Analiz Yöntemleri

Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde SPSS 25.0 for Windows paket programı kullanılmıştır. İlk olarak, çalışmada frekans (frekans veya yüzde dağılımı) belirlenmiştir. Çalışmanın hipotezleri test edilirken, bağımsız örnekler için Independent Samples T-testi ve iki bağımsız grubu karşılaştırmak için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Ayrıca, ilgili değişkenler arasındaki ilişkinin derecesini ve yönünü belirlemek için Ki-Kare (çapraz tablo) testi kullanılmıştır. Değişken sayısını, çok değişkenli ilişkilerin anlaşılmasını ve yorumlanmasını kolaylaştırmak için daha az sayıda temel boyuta indirgemek için faktör analizi kullanılmıştır. Analizin güvenilirlik sonucu (Crombach α) 0.8 olmuştur.

3.6. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Çalışmada kullanılan anket 17 sorudan oluşmaktadır. Çalışmanın ilk 5 sorusu tanımlayıcı olan tek seçenekli sorulardan oluşmakla, katılımcı türü, yaş grubu, eğitim düzeyi, sosyal statü ve aylık gelir gibi konuları belirlemeyi amaçlamaktadır. Kalan 12 soruda, bireylerin bütçe yapma, finansal durumları yönetme, banka hizmetlerini kullanma, finansal haberleri izleme, finansal kavramlar hakkında bilgi sahibi olma, finansal hizmetlerden yararlanma ve kredi kartı bilgilerini ölçülmeye çalışılmıştır. Ankette yer alan 6 soruda bireylerin problem çözme yeteneklerini ele alan sorular sorulmuştur.

Araştırmada öncelikle, katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler elde edilmiştir.

3.7. Araştırmanın Yöntemi ve Test Edilen Hipotezler

3.7.1. Araştırmada Kullanılan Analiz Yöntemi

Araştırmada öncelikle bireylerin sahip oldukları temel demografik özellikler kapsamında finansal yayılma kriterleri olarak da bilinen finansal okuryazarlık, finansal eğitim ve finansal erişim noktalarında farklılıkların olup olmadığı test edilmiştir. Bu noktada çeşitli hipotezler kurularak bu hipotezler Anova analizi çerçevesinde sınanmıştır. Ayrıca finansal okuryazarlık, finansal eğitim ve finansal erişim boyutları arasındaki ilişkinin incelenmesi aşamasında değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve derecesini saptayabilmek için spearman sıra korelasyon testi kullanılmıştır. Bu analize göre korelasyon katsayısı iki değişken arasındaki ilişkinin yönü gösterirken, değişkenlerin arasında bir anlamlı ilişkinin olup olmadığına bakmak için p değeri incelenmiştir. P değeri 0,05'ten küçük ise değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilirken 0,05'ten büyük ise değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir (www.acikders.ankara.edu.tr Erişim Tarihi: 30.8. 2017).

3.7.2 Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada test edilen hipotezler demografik açıdan, kullanılan finansal ürünler açısından ve finansal okuryazarlık, finansal eğitim ve finansal erişim boyutları açısından aşağıda verilmiştir.

3.7.2.1. Demografik Farklılıklara Göre Oluşturulan Hipotezler

H1: Katılımcıların yaş grupları arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

H2: Katılımcıların cinsiyet grupları arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

H3: Katılımcıların medeni durum grupları arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

H4: Katılımcıların eğitim durumu grupları arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

H5: Katılımcıların gelir durumu grupları arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

H6: Katılımcıların yaşadıkları yer grupları arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

H7: Katılımcıların meslek grupları arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

3.7.2.2. Kullanılan Finansal Ürünlere Göre Oluşturulan Hipotezler

H8: Katılımcıların daha önce kullandıkları finansal ürünün çek karnesi olması arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

H9: Katılımcıların daha önce kullandıkları finansal ürünün tasarruf mevduatı olması arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

H10: Katılımcıların daha önce kullandıkları finansal ürünün sigorta ürünü olması arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

H11: Katılımcıların daha önce kullandıkları finansal ürünün yatırım ürünü olması arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

H12: Katılımcıların daha önce kullandıkları finansal ürünün kredi ürünü olması arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

3.7.2.3. Boyutlar Arasındaki İlişkilere Göre Oluşturulan Hipotezler

H13: Finansal alt boyutlar arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır.

3.8. Hipotezlerin Test Edilmesi ve Elde Edilen Bulguların Yorumu

Bu kısımda, hipotezlerin test edilmesi ve elde edilen bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir. Öncelikle araştırmaya katılan bireylerin demografik özelliklerine ait tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiş daha sonraki süreçte hipotezler test edilmiş ve nihayetinde ise boyutlar arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

3.8.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 1’de katılımcıların kişisel özelliklerine yönelik tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 1
Yaş Frekansı

Yaş	Frekans	Yüzde (%)
20-25 arası	40	17,9
26-30 arası	105	46,9
31-35 arası	38	17,0
36-40 arası	16	7,1
41-45 arası	5	2,2
46-50 arası	2	0,9
51-61 arası	18	8,0
Toplam	224	100

Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımları yukarıdaki tabloda gösterilmektedir. Araştırmaya katılan katılımcıların yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde; 20-25 arası %17,9, 26-30 arası %46,9, 31-35 arası %17,0, 36-40 arası %7,1, 41-45 arası %2,2, 46-50 arası %0,9 ve 51-61 arası %8,0 olduğu görülmektedir. Tabloda’ da görüleceği üzere, katılımcıların büyük bir kısmını 26-30 yaş grubu oluştururken 46-50 yaş grubunda yer alan kişilerin en küçük kısmı (%0,9) oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 2
Cinsiyet Frekansı

Cinsiyet	Sayı (n)	Yüzde (%)
Kadın	117	52,2
Erkek	107	47,8
Toplam	224	100,0

Cinsiyetlerine göre dağılımlarına bakıldığında hedef kitlenin %52,2’sinin kadın, %47,8’inin ise erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Çıkan yüzdeler kadınların erkeklere oranla çok küçük bir farkla da olsa daha fazla katılım sağladığını göstermektedir.

Tablo 3
Eğitim Seviyesi Frekansı

Eğitim seviyesi	Frekans	Yüzde (%)
Orta Okul	1	0,4
Lise	3	1,3
Meslek Yüksek Okulu	6	2,7
Lisans	110	49,1
Yüksek Lisans	89	39,7
Doktora adayı	9	4,0
Doktor	6	2,7
Toplam	224	100,0

Eğitim durumu açısından bakıldığında ise katılımcıların eğitim düzeyinin Orta Okul %0,4, Lise %1,3, Meslek Yüksek Okulu %2,7, Lisans %49,1, Yüksek Lisans %39,7, doktora adayı %4,0 ve Doktor %2,7 olduğu grlmektedir. Eğitim durumu ilişkin yüzdeye bakıldığında en büyük grubu lisans mezunlarının, en düşük düzeyde ise Ortaokul mezunlarının oluşturduğu görülmüştür.

Tablo 4
Gelir Seviyesi Frekans

Gelir seviyesi	Frekans	Yüzde (%)
250 AZN'den az	11	4,9
250-500 AZN	41	18,3
501-750 AZN	43	19,2
751-1500 AZN	88	39,3
1501 AZN ve zeri	41	18,3
Toplam	224	100,0

Gelir düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde; 250 AZN'den az olan %4,9, 250-500 AZN arası %18,3, 501-750 AZN arası %19,2, 751-1500 AZN arası %39,3 ve 1501 AZN'in üzerinde olan %18,3 olduğu tespit edilmiştir (**1 AZN= 3.31 TL**).

Tablo 5
Meslek Frekans

Meslek	Frekans	Yüzde (%)
Herhangi bir işte alışmıyorum	9	4,0
Emekliyim	2	0,9
ğrenciyim	15	6,7
Serbest meslek	23	10,3
Uzman	1	0,4
Sporcu	1	0,4
Muhasebeci	2	0,9
Öğretmen	2	0,9
Memur	46	20,6
Bankacı	9	4,0
Özel sektör	114	50,9
Toplam	224	100

Meslek gruplarına göre dağılımları incelendiğinde; Herhangi bir işte alışılmayan %4,0, Emekli %0,9, ğrenci %6,7, Serbest meslek erbabı %10,3, Uzman %0,4, Sporcu %0,4, Muhasebeci %0,9, ğretmen %0,9, Memur %20,5, Bankacı %4,0, Serbest iş %10,3 ve özel sektörün %50,9 olduğu görülmüştür.

3.8.2. Araştırmaya Katılan Kişilerin Finansal Okuryazarlık zellikleri

Araştırma kapsamındaki bireylerin finansal okuryazarlık özellikleri aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Bu tablolar bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini göstermektedir.

Tablo 6
Bireylerin Finansal Problem Çözme Yetenekleri 1

Faiz oranı yıllık %10 olan bir birikim hesabımız var ve yıllık enflasyon %5 düzeyinde ise 1 yıl sonra, hesabımızdaki paranın alım gücü bugüne göre nasıl olur?	Frekans	Yüzde (%)
Artar	103	46,0
Aynı kalır	18	8,0
Azalır	75	33,5
Bilmiyorum	28	12,5
Toplam	224	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların belirtilen sorunun cevaplarına göre dağılımları incelendiğinde; doğru cevabın ‘Azalır’ olmasına rağmen %46,0 artar, %8,0 aynı kalır, %33,5 azalır ve %12,5’in bilmiyorum şikkını seçtiği tespit edilmiştir.

Tablo 7
Bireylerin Finansal Problem Çözme Yetenekleri 2

25 yıllık bir mortgage kredisi alırsam, 30 yıllık bir mortgage kredisine göre daha fazla aylık ödeme yaparım. Ama 25 yıllık mortgage’a uygulanan toplam faiz daha az olur.	Frekans	Yüzde (%)
Doğru	185	82,6
Yanlış	22	9,8
Bilmiyorum	17	7,6
Toplam	224	100,0

25 yıllık bir mortgage kredisi alırsam, 30 yıllık bir mortgage kredisine göre daha fazla aylık ödeme yaparım. Ama 25 yıllık mortgage’a uygulanan toplam faiz daha az olur sorusuna cevaplarına göre dağılımları incelendiğinde; sorunun cevabının ‘Doğru’ olmasına rağmen %82,6 doğru, %9,8 yanlış ve %7,6 bilmiyorum cevabını seçmiştir. Bu sorunun doğru cevaplandırılmasında sebep olarak ülke nüfusunun yatırım kültürü genel olarak gayri-menkul üzerine olduğundan bu konu üzerindeki bilgi düzeyleri daha yüksektir.

Tablo 8
Bireylerin Finansal Problem Çözme Yetenekleri 3

Yıllık faizi %10 olan bir birikim hesabında 1500 AZN’nız var. 5 yıl sonra, hesabımızda ne kadar paramız olur?	Frekans	Yüzde (%)
1500 AZN’den fazla	141	62,9
1500 AZN	60	26,8
1500 AZN’den az	13	5,8
Bilmiyorum	10	4,5
Toplam	224	100,0

Yıllık faizi %10 olan bir birikim hesabında 1500 AZN'niz var. 5 yıl sonra, hesabımızda ne kadar paramız olur? sorusunun cevaplarına göre dağılımlar incelendiğinde; %62,9 1500 AZN'den fazla, %26,8 1500 AZN, %5,8 1500 AZN'den az ve %4,5'inin bilmiyorum olarak cevap verdiği belirlenmiştir. Sorunun doğru cevaplanma oranı %62,9'dur.

Tablo 9
Bireylerin Finansal Problem Çözme Yetenekleri 4

Enflasyon paranın satın alma gücünü azaltır.	Frekans	Yüzde (%)
Doğru	198	88,4
Yanlış	13	5,8
Bilmiyorum	13	5,8
Toplam	224	100,0

“Enflasyon paranın satın alma gücünü azaltır” sorusuna %88,4 Doğru, %5,8 Yanlış, %5,8'inin bilmiyorum cevapları verilmiştir. Sorunun doğru cevaplanma oranı %88,4 katılımcının cevapladığı “Doğru” şıkkıdır.

Tablo 10
Bireylerin Finansal Problem Çözme Yetenekleri 5

Azərbaycan'da emeklilik yaşı 65'tir.	Frekans	Yüzde (%)
Doğru	33	14,7
Yanlış	179	79,9
Bilmiyorum	13	5,4
Toplam	224	100,0

“Azərbaycan'da emeklilik yaşı 65'tir” sorusuna katılımcıların %14,7'i doğru, %79,9'u yanlış ve %5,4'i bilmiyorum cevabını verdiği görülmüştür. Sorunun yanlış cevaplanma oranı %79,9 olması ülke yasalarında emeklilikle ilgili son 3 yılda sürekli değişmelerin olmasından kaynaklanmaktadır. Ülkenin farklı sektörlerinde çalışan bireylerin farklı yaşlarda emekliliğe ayrılması, kadın ve erkeklere farklı yaş kriterlerinin belirlenmesi ile ilgili sürekli yasadaki değişiklikler, bireylerin yanılmasına, neden olmuştur. Sorunun doğru cevabı “Doğru” şıkkıdır.

Tablo 11
Bireylerin Finansal Problem Çözme Yetenekleri 6

Enflasyon oranı piyasa faiz oranından yüksek ise kredi kullanılmalıdır.	Frekans	Yüzde (%)
Doğru	118	52,7
Yanlış	58	25,9
Bilmiyorum	48	21,4
Toplam	224	100,0

‘‘Enflasyon oranı piyasa faiz oranından yüksek ise kredi kullanılmalıdır’’ sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde : %52,7 doğru, %25,9 yanlış, %21,4’ünün bilmiyorum şikkını seçtiği belirlenmiştir. Sorunun cevabı ‘‘Doğru’’dur.

3.8.3. Araştırmaya Katılan Kişilerin Finansal Ürünlerden Herhangi Birini Daha Önce Kullanıp Kullanmama Durumlarına Göre Dağılımları

Araştırma kapsamındaki bireylerin hangi finansal ürünleri kullandıklarına yönelik bulgular aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Bu tablolar bireylerin finansal ürün kullanma düzeylerini göstermektedir.

Tablo 12
Finansal Ürünleri Kullanma

Çek karnesi	Frekans	Yüzde (%)
Evet	37	16,5
Hayır	187	83,5
Toplam	224	100,0
Tasarruf Mevduatı	Frekans	Yüzde (%)
Evet	118	52,7
Hayır	106	47,3
Toplam	224	100,0
Sigorta Ürünü	Frekans	Yüzde (%)
Evet	111	49,6
Hayır	113	50,4
Toplam	224	100,0
Yatırım Ürünü	Frekans	Yüzde (%)
Evet	25	11,2
Hayır	199	88,8
Toplam	224	100,0
Kredi Ürünü	Frekans	Yüzde (%)
Evet	150	67,0
Hayır	74	33,0
Toplam	224	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların finansal ürünlerin herhangi birinin daha önce kullanıp kullanmadıklarına göre dağılımları incelendiğinde; bireylerin %16,5’inin çek karnesi kullandığını, %52,7’sinin tasarruf mevduatı sahibi olduğu görülmektedir. Bununla beraber ankete katılan bireylerin %49,6’sının sigorta ürünü, %11,2’i yatırım ürünü kullandığı tespit edilmiştir. Bireylerin %67’i, çoğunluğu finansal ürün olarak kredi tipli ürünleri kullandığını belirtmiştir. Genel olarak bu sonuçlar değerlendirildiğinde bireyler finansal ürünleri çok iyi bilmedikleri ve kullanmadıkları söylenebilir. Tasarruf mevduatı ve kredi kullanım düzeylerinin birbirine yakın olması bireylerin bankacılık hakkında finansal okuryazarlıklarının kısmen belirli bir düzeyde olduğunu göstermektedir. Kısa ve uzun süreli yaşamlarında refahın artırılması amaçlı kredi ürünlerini daha fazla kullandıkları tespit edilmiştir.

3.8.4. Bireylerin Yaşamları Sürecince Aldıkları Finansal Eğitim Düzeylerine ve Buna Yönelik Faaliyetlerine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamındaki bireylerin aldıkları finansal eğitim düzeylerine ve buna yönelik faaliyetlerine ilişkin bulgular Tablo 13’te verilmiştir. Bu tablo bireylerin finansal eğitim ile ilgili düşüncelerini göstermektedir.

Tablo 13
Kişilerin Finansal Eğitim Özellikleri

Tasarruf veya yatırım konularında herhangi bir eğitim aldınız mı?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	86	38,4
Hayır	138	61,6
Toplam	224	100,0
Yaptığınız yatırımların finansal riskleri hakkında bir eğitim aldınız mı?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	55	24,6
Hayır	169	75,4
Toplam	224	100,0
Finansal piyasalarda yatırım yapmak için sahip olduğunuz finansal okuryazarlık bilgisinin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	73	32,6
Hayır	151	67,4
Toplam	224	100,0
Hiç aile bütçesi yaptınız mı?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	167	74,6
Hayır	57	25,4
Toplam	224	100,0
Eğer çocuğunuz varsa okulda herhangi bir finansal okuryazarlık eğitimi gördü mü?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	36	16,1
Hayır	188	83,9
Toplam	224	100,0
Görmediyse ileriki hayatında kullanmak üzere temel bir finansal okuryazarlık eğitimi almasını ister miydiniz?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	192	85,7
Hayır	32	14,3
Toplam	224	100,0
Azerbaycan’da ücretsiz finansal okuryazarlık eğitimi veren kuruluşlardan haberiniz var mı?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	69	30,8
Hayır	155	69,2
Toplam	224	100,0
Finansal piyasalarda herhangi bir yatırım yapmamanızın temel sebebi herhangi bir finansal okuryazarlık eğitimi almamış olmanız mıdır?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	108	48,2
Hayır	116	51,8
Toplam	224	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların aldıkları finansal eğitimlerine göre dağılımları incelendiğinde; Daha genel bir perspektiften bakıldığında Azerbaycan'da bireyler ücretsiz finansal okuryazarlık eğitimi veren kuruluşlardan haberdar olmadıkları ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak finansal piyasalarda herhangi bir yatırım yapamamanın temel sebebi olarak herhangi bir finansal okuryazarlık eğitimi almamış olmamaları gözükmektedir. Dolayısıyla finansal bilginin yeterli olmaması ve buna bağlı olarak finansal eğitim düzeyinin düşük olması yatırım yapmanın önündeki engellerden bazıları olarak kabul edilebilir. Dünya'daki finansal okuryazar kurumların her geçen gün toplumun bilinçlendirilmesi için mücadele verdiği günümüz de bile, hala yeni gelen çağın çocuklarının finansal okuryazarlıkla ilgili eğitimler alamaması problemin henüz tam önemsenmemesinden kaynaklanmaktadır.

3.8.5. Araştırmaya Katılan Bireylerin Eğitim Almak İstedikleri Konuları Önceliklendirme Sırasına Göre Dağılımı

Ankete katılan bireylerin farklı düzeylerde eğitim almak istedikleri konular Tablo 14, 15, 16'da gösterilmiştir:

Tablo 14
Temel Düzeyde Finansal Okuryazarlık

	Sıralama 1		Sıralama 2		Sıralama 3		Sıralama 4	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Finansal piyasalar ve yatırım araçları	72	32,1	38	17,0	51	22,8	63	28,1
Para ve bütçe yönetimi	84	37,5	57	25,4	46	20,5	37	16,5
Temel finansal kavramı	41	18,3	38	17,0	80	35,7	65	29,0
Borçlanma ve krediler	54	24,1	65	29,0	56	25,0	49	21,9
Toplam	224	100,0	224	100,0	224	100,0	224	100,0

Bireylerin temel düzeyde almak istedikleri eğitimler sırasıyla para ve bütçe yönetimi, finansal piyasalar ve yatırım araçları, borçlanma ve krediler ve temel finansal kavramlar gelmektedir. Katılımcıların genel olarak sıkça kullandıkları finansal ürünler kredi ürünlerinden oluşmasına rağmen onunla ilgili bilgi almayı ilk sıralara koymamışlar.

Temel finansal kavramlarla ilgili de yeterli düzeyde bilgileri olduğu düşünüp en son sıralamalarda yer vermişler.

Tablo 15
Orta Düzeyde Finansal Okuryazarlık

	Sıralama 1		Sıralama 2		Sıralama 3		Sıralama 4	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Yatırım araçları	73	32,6	34	15,2	41	18,3	76	33,9
Emeklilik Planlamaması	41	18,3	54	24,1	72	32,1	57	25,4
Sigortacılık	37	16,5	75	33,5	62	27,7	50	22,3
Aile bütçesinin oluşturulması	87	38,8	54	24,1	42	18,8	41	18,3
Toplam	224	100,0	224	100,0	224	100,0	224	100,0

Orta düzeydeki sıralamaya baktığımızda; aile bütçesinin oluşturulması ilk sırada yer alırken, bunu yatırım araçları, emeklilik planlaması ve sigortacılık takip etmektedir. Emeklilik planlaması ile ilgili finansal bilgini en son sıralarda yer alması, gelecekle ilgili planlamada çok fazla yanlışların yapılmayacağını düşündüklerini, katılımcıların aile bütçesinin oluşturulması ile ilgili finansal okur yazarlık eğitimini ilk sırada tercih etmesi ise aile ekonomisine verdikleri önemi göstermektedir.

Tablo 16
İleri Düzeyde Finansal Okuryazarlık

	Sıralama 1		Sıralama 2		Sıralama 3		Sıralama 4	
	n	%	n	%	N	%	n	%
Yatırım araçları	95	42,4	48	21,4	36	16,1	45	20,1
Kurumsal yönetim	62	27,7	53	23,7	56	25,0	53	23,7
Finansal piyasalardaki suçlar ve cezalar	60	26,8	45	20,1	54	24,1	65	29,0
Borsalarda yatırım	46	20,5	59	26,3	46	20,5	73	32,6
Toplam	224	100,0	224	100,0	224	100,0	224	100,0

İleri düzeyde ise yatırım araçları ilk sırayı alırken, ikinci sırada kurumsal yönetim, üçüncü sırada finansal piyasadaki suç ve cezalar ve dördüncü sırada ise borsa yatırımları yer almaktadır.

Katılımcıların cevapları, bize temel, orta ve ileri düzeyde sırasıyla para ve bütçe yönetimi, aile bütçesinin oluşturulması, yatırım araçları ile ilgili bilgilere sahip olmak ve eğitim almak istediklerini göstermektedir.

Tablo 17
Finansal Erişim Tutumlarına Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Ortalama	Standart Sapma	N
Finansal hizmetlere rahat eriştiğinizi düşünüyor musunuz?	2,3750	0,88460	224
Yaşadığım yerde banka şubesine rahatlıkla erişebiliyorum.	2,3125	1,21302	224
Yaşadığım yerde ATM'lere ulaşmada sıkıntı yaşamıyorum.	2,4643	1,24511	224
Yaşadığım yerdeki bankalardan rahatlıkla kredi çekebiliyorum.	2,6429	1,10731	224
Yaşadığım yerdeki bankalara rahatlıkla mevduat yatırabiliyorum.	1,9464	1,04893	224
Yaşadığım yerdeki bankalarda ileri türev finansal ürünlerle ilgili işlem yapabiliyorum.	2,5268	1,28083	224
Bankacılık işlemlerinin birçoğunu elektronik bankacılık ile yapıyorum.	2,7321	1,12837	224
Bankacılık işlemlerinin birçoğunu banka şubesine giderek yapıyorum.	2,9330	1,10034	224
Bankacılık işlemlerinin birçoğunu ATM ile yapıyorum.	2,8438	1,31144	224
Bankacılık işlemlerinin birçoğunu telefon bankacılığı ile yapıyorum.	2,3750	1,20258	224

Tablo 17'nin Devamı;

Bankacılık işlemlerinin birçoğunu mobil bankacılık uygulamaları ile yapıyorum.	2,8259	1,26741	224
Alış-verişte genellikle kredi kartı kullanırım.	2,3661	1,26346	224
Alış-verişte genellikle maaş kartı kullanırım.	2,6562	0,99445	224
Finansal hizmetlere erişim maliyetlidir.	2,5893	1,00272	224
Yaşadığım yerde sunulan finansal hizmetler ihtiyaçlarımın birçoğunu gidermektedir.	2,7634	1,03841	224
Yaşadığım yerde sunulan finansal hizmetlerin çeşitliliği yeterlidir.	2,9018	1,09184	224

Tablo 17'ye göre bireylerin finansal erişim tutumlarına ait genel ortalama değer $\bar{x} = 2,59$ düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Finansal erişim ile ilgili ifadeler ölçeğinin maddeleri incelendiğinde; “Bankacılık işlemlerinin birçoğunu banka şubesine giderek yapıyorum.” ifadesi ($\bar{x} = 2,933$) ortalama ile en yüksek, “Yaşadığım yerde sunulan finansal hizmetlerin çeşitliliği yeterlidir” ifadesi ($\bar{x} = 2,90$) ortalama ile en düşük algıya sahiptir. Bireyler finansal hizmetlere rahat erişip erişmediği noktada kararsız kaldıkları tespit edilmiştir.

Yaşanılan yer açısından bakıldığında sunulan finansal hizmetler, bireyin finansal ihtiyaçlarının birçoğunu gidermediği, finansal hizmetlerin çeşitliliğinin yeterli olmadığı ve bankalarda finansal yatırım ürünlerine ait hizmetleri rahatlıkla alamadıkları yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu ifadelerle ait sonuçlara genel olarak bakıldığında finansal hizmetlere erişimin çok iyi düzeyde olmadığına kanaat getirilmektedir.

Finansal erişim ile ilgili ifadelerin normal dağılıp dağılmadığına KMO testi ile sınanmıştır. Anketteki likert ölçekli soruların güven derecesinin minimum %50 olması istediği halde %82,4'tür sonucun çıkması aslında iyi bir gösterici olmuştur.

3.8.6. Finansal Algular Alt Boyutlarının Demografik Özellikler ile Karşılaştırılması

Bu kısımda, finansal okuryazarlık, finansal eğitim ve finansal erişim gibi finansal alguların bireylerin demografik özelliklerine göre farklılık oluşturup oluşturmadığına yönelik hipotezler test edilmiştir. Diğer bir ifadeyle demografik farklılıklara göre oluşturulan hipotezlerin sınaması yapılmıştır.

İlk olarak katılımcıların yaş grupları arasındaki finansal alt boyut algularının istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin hipotez test edilmiştir. Elde edilen test sonuçları Tablo 18’de verilmiştir.

H1: Katılımcıların yaş grupları arasındaki finansal alt boyut alguları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

Tablo 18
Finansal Alt Boyutların Yaş Gruplarına Ait Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları

Finansal Algular	Yaş	n	x	Ss	t	p
Finansal Okuryazarlık	20-40 arası	145	1,5716	0,22085	1,095	0,275
	41-61 arası	54	1,5324	0,23314		
Finansal Erişim	20-40 arası	145	2,5578	0,62500	0,611	0,542
	41-61 arası	54	2,4965	0,63996		
Finansal Eğitim	20-40 arası	145	1,6621	0,50764	-0,178	0,859
	41-61 arası	54	1,6759	0,43003		

Katılımcıların yaş grupları arasındaki finansal alt boyut alguları istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğinin kararını vermek için yapılan t-testi sonucunda finansal algular alt boyutlarından; finansal okuryazarlık alguları, finansal eğitim alguları ve finansal eğitim yaşa göre farklılıkları anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Katılımcıların cinsiyet grupları arasındaki finansal alt boyut algularının istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin hipotez test edilmiştir. Elde edilen test sonuçları Tablo 19’da verilmiştir

H2: Katılımcıların cinsiyet grupları arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

Tablo 19
Finansal Alt Boyutların Cinsiyet Gruplarına Ait Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları

Finansal Algılar	Cinsiyet	n	x	ss	t	p
Finansal Okuryazarlık	Kadın	117	1,6015	0,19623	2,860	0,005
	Erkek	107	1,5175	0,24249		
Finansal Erişim	Kadın	117	2,5817	0,59130	0,84	0,933
	Erkek	107	2,5748	0,65379		
Finansal Eğitim	Kadın	117	1,7877	0,57926	3,509	0,001
	Erkek	107	1,5561	0,37822		

Katılımcıların cinsiyet grupları arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediği kararını vermek için yapılan t-testi sonucunda finansal algılar alt boyutlarından finansal erişim cinsiyetlerine göre farklılıkları anlamlı bulunmamıştır ($p > 0, 5$). Finansal okuryazarlık ve finansal eğitim ($p < 0, 5$) anlamlı olarak bulunmuştur. Finansal okuryazarlık ve finansal eğitim açısından cinsiyetlere göre farklılık söz konusudur.

Katılımcıların eğitim durumuna göre finansal alt boyut algılarının istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin hipotez test edilmiştir. Elde edilen test sonuçları Tablo 20’de verilmiştir.

H3: Katılımcıların eğitim durumu grupları arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

Tablo 20
Eğitim Durumlarına Göre Farklılaşma Durumuna Ait Bağımsız rneklem
ANOVA Testi Sonuçları

Finansal Algılar	Cinsiyet	N	X	ss	F	p
Finansal Okuryazarlık	Meslek lisesi, lise ve orta okul	10	2,283	0,8463	8,761	0,00
	Lisans	110	1,687	0,0499		
	Lisansüstü	104	1,607	0,0393		
Finansal Erişim	Meslek lisesi, lise ve orta okul	10	2,750	0,2531	0,398	0,672
	Lisans	110	2,570	0,0590		
	Lisansüstü	104	2,570	0,0595		
Finansal Eğitim	Meslek lisesi, lise ve orta okul	10	1,525	0,0889	2,06	0,129
	Lisans	110	1,592	0,0206		
	Lisansüstü	104	1,532	0,0217		

Katılımcıların eğitim durumu grupları arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediği kararını vermek için yapılan anova testi sonucunda finansal algılar alt boyutlarından; Finansal okuryazarlık algıları eğitim durumlarına göre, farklılıkları anlamlı bulunmuştur ($F=8,761$, $p<0,05$). Finansal erişim ve finansal eğitim anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Katılımcıların gelirine göre finansal alt boyut algılarının istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin hipotez test edilmiştir. Elde edilen test sonuçları Tablo-21’de verilmiştir.

H4: Katılımcıların gelir durumu grupları arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

Tablo 21
Gelir Düzeylerine Göre Farklılaşma Durumuna Ait Bağımsız Örneklem ANOVA Testi Sonuçları

Finansal Algılar	Gelir Düzeyi	N	X	SS	F	p
Finansal Okuryazarlık	250 AZN	11	2,0606	0,89217	2,324	0,058
	250-500 AZN	41	1,7602	0,50559		
	501-750 AZN	43	1,5969	0,45605		
	751-1500 AZN	88	1,6383	0,43639		
	1501 AZN-den	41	1,6585	0,53092		
	Toplam	224	1,6771	0,50596		
Finansal Erişim	250 AZN	11	2,9034	0,53500	2,120	0,079
	250-500 AZN	41	2,5518	0,59881		
	501-750 AZN	43	2,4593	0,66381		
	751-1500 AZN	88	2,5291	0,59557		
	1501 AZN-den	41	2,7485	0,63438		
	Toplam	224	2,5784	0,62053		
Finansal Hizmet	250 AZN	11	1,6909	0,31450	1,971	0,100
	250-500 AZN	41	1,6585	0,24998		
	501-750 AZN	43	1,6419	0,21628		
	751-1500 AZN	88	1,5864	0,24968		
	1501 AZN-den	41	1,5366	0,24673		
	Toplam	224	1,6062	0,24868		
Finansal Eğitim	250 AZN	11	1,6023	0,21519	1,697	0,152
	250-500 AZN	41	1,6006	0,23255		
	501-750 AZN	43	1,5756	0,21153		
	751-1500 AZN	88	1,5668	0,20929		
	1501 AZN-den	41	1,4848	0,24716		
	Toplam	224	1,5614	0,22304		

Katılımcıların gelir durumu grupları arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediği kararını vermek için yapılan Anova testi sonucunda finansal algılar alt boyutlarından; Finansal okuryazarlık algıları gelir düzeylerine göre, farklılıkları anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

3.8.7. Finansal Algılar Alt Boyutlarının Kullanılan Finansal Ürünler İle Karşılaştırılması

Bu kısımda; finansal okuryazarlık, finansal eğitim ve finansal erişim gibi finansal algıların bireylerin kullandıkları finansal ürünlerin özelliklerine göre farklılık oluşturup oluşturmadığına yönelik hipotezler test edilmiştir. Diğer bir ifadeyle kullanılan finansal ürünlere göre oluşturulan hipotezlerin sınaması yapılmıştır.

H5: Katılımcıların daha önce kullandıkları finansal ürünün çek karnesi olması arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

Tablo 22
Katılımcıların Finansal Algılar Alt Boyut Algılarının Daha Önce Kullandıkları Finansal Ürünün Çek Karnesi Olmasına Göre Farklılaşma Durumuna Ait Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları

Finansal algılar	Çek karnesi	n	x	ss	t	p
Finansal okuryazarlık	Evet	37	1,523	0,03510	-1,229	0,221
	Hayır	187	1,5695	0,01642		
Finansal erişim	Evet	37	2,6436	0,11354	0,698	0,486
	Hayır	187	2,5655	0,04438		
Finansal eğitim	Evet	37	1,8333	0,11732	1,536	0,132
	Hayır	187	1,6462	0,03291		

Katılımcıların daha önce kullandıkları finansal ürünün çek karnesi olması arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediği kararını vermek için yapılan t-testi sonucunda finansal algılar alt boyutlarından; Finansal okuryazarlık algıları daha önce kullandıkları finansal ürünün çek karnesi olmasına göre, farklılıkları anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Finansal erişim algıları daha önce kullandıkları finansal ürünün çek karnesi olmasına göre, gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Finansal eğitim algıları daha önce kullandıkları finansal ürünün çek karnesi olmasına göre, gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Katılımcıların tasarruf mevduatı kullanımına göre finansal alt boyut algılarının istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin hipotez test edilmiştir. Elde edilen test sonuçları Tablo 23’te verilmiştir.

H6: Katılımcıların daha önce kullandıkları finansal ürünün tasarruf mevduatı olması arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

Tablo 23
Katılımcıların Finansal Algılar Alt Boyut Algılarının Daha Önce Kullandıkları Finansal Ürünün Tasarruf Mevduatı Olmasına Göre Farklılaşma Durumuna Ait Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları

Finansal algılar	Tasarruf Mevduatı	n	x	ss	t	p
Finansal okuryazarlık	Evet	118	1,5021	0,20928	-4,362	0,000
	Hayır	105	1,6274	0,22024		
Finansal erişim	Evet	118	2,5138	0,66637	-1,651	0,100
	Hayır	105	2,6504	0,55953		
Finansal eğitim	Evet	118	1,6299	0,49265	-1,475	0,142
	Hayır	105	1,7296	0,51765		

Katılımcıların daha önce kullandıkları finansal ürünün tasarruf mevduatı olması arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediği kararını vermek için yapılan t-testi sonucunda finansal algılar alt boyutlarından; Finansal okuryazarlık algıları daha önce kullandıkları finansal ürünün tasarruf mevduatı olmasına göre, farklılık anlamlı bulunmuştur ($t = -4,362$, $p < 0,05$). Daha önce kullandıkları finansal ürün olarak tasarruf mevduatı kullananların ($\bar{x} = 1,5021$) finansal okuryazarlık algıları kullanmayanlara ($\bar{x} = 1,6274$) göre daha yüksektir. Finansal erişim algıları daha önce kullandıkları finansal ürünün tasarruf mevduatı olmasına göre, farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$). Finansal eğitim algıları daha önce kullandıkları finansal ürünün tasarruf mevduatı olmasına göre, farklılıkları anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Katılımcıların sigorta ürünü kullanımına göre finansal alt boyut algılarının istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin hipotez test edilmiştir. Elde edilen test sonuçları Tablo 24’te verilmiştir.

H7: Katılımcıların daha önce kullandıkları finansal ürünün sigorta ürünü olması arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

Tablo 24
Katılımcıların Finansal Algılar Alt Boyut Algılarının Daha Önce Kullandıkları
Finansal Ürünün Sigorta Ürünü Olmasına Göre Farklılaşma Durumuna Ait
Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları

Finansal algılar	Sigorta ürünü	n	x	ss	t	p
Finansal okuryazarlık	Evet	111	1,5338	0,2197	-1,845	0,066
	Hayır	113	1,5885	0,2239		
Finansal erişim	Evet	111	2,5529	0,6293	-0,608	0,544
	Hayır	113	2,6034	0,6135		
Finansal eğitim	Evet	111	1,6186	0,4742	-1,722	0,086
	Hayır	113	1,7345	0,5311		

Katılımcıların daha önce kullandıkları finansal ürünün sigorta ürünü olması arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediği kararını vermek için yapılan t-testi sonucunda finansal algılar alt boyutlarından; Finansal okuryazarlık, Finansal erişim ve finansal eğitim algıları farklılıkları anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Katılımcıların yatırım ürünü kullanımına göre finansal alt boyut algılarının istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin hipotez test edilmiştir. Elde edilen test sonuçları Tablo 25’de verilmiştir.

H8: Katılımcıların daha önce kullandıkları finansal ürünün yatırım ürünü olması arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

Tablo 25
Katılımcıların Finansal Algılar Alt Boyut Algılarının Daha Önce Kullandıkları
Finansal Ürünün Yatırım Ürünü Olmasına Göre Farklılaşma Durumuna Ait
Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları

Finansal algılar	Yatırım ürünü	n	x	ss	t	p
Finansal okuryazarlık	Evet	25	1,515	0,223	-1,104	0,271
	Hayır	199	1,567	0,223		
Finansal erişim	Evet	25	2,238	0,605	-2,965	0,003
	Hayır	199	2,621	0,611		
Finansal eğitim	Evet	25	1,553	0,476	-1,299	0,195
	Hayır	199	1,692	0,509		

Katılımcıların daha önce kullandıkları finansal ürünün yatırım ürünü olması arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediği kararını vermek için yapılan t-testi sonucunda finansal algılar alt boyutlarından; Finansal

okuryazarlık algıları daha önce kullandıkları finansal ürünün yatırım ürünü olmasına göre, farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Finansal erişim algıları daha önce kullandıkları finansal ürünün yatırım ürünü olmasına göre, farklılık anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Daha önce kullandıkları finansal ürün olarak yatırım ürünü kullananların ($\bar{x}=1,515$) finansal eğitim algıları kullanmayanlara göre ($\bar{x}=1,567$) daha yüksektir. Finansal eğitim algıları daha önce kullandıkları finansal ürünün yatırım ürünü olmasına göre, farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Katılımcıların kredi ürünü kullanımına göre finansal alt boyut algılarının istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin hipotezler test edilmiştir. Elde edilen test sonuçları Tablo 26’da verilmiştir.

H9: Katılımcıların daha önce kullandıkları finansal ürünün kredi ürünü olması arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık göstermektedir.

Tablo 26
Katılımcıların Finansal Algular Alt Boyut Algılarının Daha Önce Kullandıkları Finansal Ürünün Kredi Ürünü Olmasına Göre Farklılaşma Durumuna Ait Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları

Finansal algılar	Kredi ürünü	n	x	ss	t	p
Finansal okuryazarlık	Evet	150	1,535	0,2244	-2,552	0,011
	Hayır	74	1,615	0,2117		
Finansal erişim	Evet	150	2,563	0,6438	-0,517	0,606
	Hayır	74	2,609	0,5734		
Finansal eğitim	Evet	150	1,628	0,4624	-2,092	0,038
	Hayır	74	1,777	0,5749		

Katılımcıların daha önce kullandıkları finansal ürünün kredi ürünü olması arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediği kararını vermek için yapılan t-testi sonucunda finansal algular alt boyutlarından; Finansal okuryazarlık algıları daha önce kullandıkları finansal ürünün kredi ürünü olmasına göre, farklılıkları anlamlı bulunmuştur ($t=-2,552$, $p<0,05$). Daha önce kullandıkları finansal ürün olarak kredi ürünü kullananların ($\bar{x}=1,535$) finansal okuryazarlık algıları kullanmayanlara göre ($\bar{x}=1,615$) daha yüksektir. Finansal erişim algıları daha önce kullandıkları finansal ürünün kredi ürünü olmasına göre, farklılıkları anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Finansal eğitim algıları daha önce kullandıkları finansal ürünün kredi ürünü olmasına göre, farklılıkları anlamlı bulunmuştur ($t=-0,517$, $p<0,05$).Daha

önce kullandıkları finansal ürün olarak kredi ürünü kullananların ($\bar{x}=1,628$) finansal eğitim algıları kullanmayanlara göre ($\bar{x}=1,777$) daha yüksektir.

3.8.8. Finansal Algılar Alt Boyutlarının Kendi Arasındaki İlişkilere Yönelik Karşılaştırma

Finansal okuryazarlık, finansal eğitim ve finansal erişim gibi finansal alt boyutların diğer bir ifadeyle finansal yayılmanın üç ayağı arasındaki ilişki test edilmiştir. Elde edilen test sonuçları Tablo 27’de verilmiştir.

H10: Finansal alt boyutlar arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 27
Finansal Algılar Ölçeğinin Alt Boyutları Arasındaki İlişkiyi Belirleyen Pearson Korelasyon Katsayısı Sonuçları

Korelasyon		Finansal Erişim	Finansal Okur yazarlık	Finansal Eğitim
Finansal Erişim	r	1,000	,054	,148*
	p	.-	,423	,026
	N	224	224	224
Finansal Okuryazarlık	r	,054	1,000	,162*
	p	,423	.-	,015
	N	224	224	224
Finansal Eğitim	r	,148*	,162*	1,000
	p	,026	,015	.-
	N	224	224	224

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Finansal Erişim ile finansal okuryazarlık tutumları arasında pozitif yönde doğru orantılı düşük seviyede bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0,054$). Finansal okuryazarlık ile finansal eğitim tutumları arasında pozitif yönde doğru orantılı düşük seviyede bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0,162$). Finansal erişim ile finansal eğitim tutumları arasında pozitif yönde doğru orantılı düşük seviyede bir ilişki olduğu belirlenmiştir ilişki vardır ($r=0,148$).

SONUÇ

Finansal okuryazarlığı bireylerin, finansal planlama yapabilme(gelir ve harcama kontrolü), tasarruflarını doğru yatırımlara yönlendirme, emeklilik planı yapabilmesi gibi konuları bilmeleri olarak özetlemek mümkündür.

Finansal eğitim ile bireylerin finansal okuryazarlığı sağlanabileceği ve doğru finansal hizmetlere erişim imkanlarının da olacağı tartışılmazdır. Ülkeden ülkeye finansal erişim konusu değişiklik gösterilebilir. Buna örnek olarak, finansal sistem içerisinde sermaye piyasalarına her kesin ulaşım imkanları olmayan ülkeler de mevcuttur. Sermaye piyasası tam olarak gelişmemiş olması nedeniyle tasarruf sahipleri uzun vadeli yatırım yapma imkanları kısıtlı olmaktadır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde finansal okuryazarlık kavramı, özellikleri, gerekliliği, finansal eğitim kavramı, finansal erişim teorik çerçevede açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, dünyada finansal okur-yazarlık ile ilgili çalışmalar, kurumlar tarafından gerçekleştirilen finansal eğitim ve stratejilerle ilgili bilgiler yer almaktadır. Çalışmanın son bölümünü oluşturan araştırma kısmında ise, Azerbaycan Cumhuriyeti Bakü şehrinde ikamet edenlere e-anket yoluyla anket uygulaması yapılmış ve 224 cevap alınmıştır. Anket sonuçları SPSS 25 paket programı ile analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar açıklanmıştır. Araştırmanın sonuçlarından bireylerin finansal okur-yazarlıkla ilgili bilgi düzeyinin ne durumda olduğu, eğitim konusunda bir programa ihtiyaç duyup duymayacaklarının belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcıların birinci soruyu %46'sı, ikinci soruyu %82,6'sı, üçüncü soruyu %62,9'ı, dördüncü soruyu %88,4'ü, beşinci soruyu %14,7'i ve son altıncı soruyu %52,7'i doğru cevaplandırmıştır. Finansal erişim açısından en çok kullandıkları finansal ürünler ile ilgili verilen cevaplarda doğruluk oranı daha yüksek olmuştur. Genel olarak çalışma kapsamındaki bireylerin finansal okuryazarlıklarının orta seviyede olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında on adet hipotez test edilmiştir. Bu hipotezler üç temel gruba ayrılmıştır. Demografik yapılarına göre oluşturulan hipotezler birinci gruba oluştururken, kullanılan finansal ürünlere göre oluşturulan hipotezler ise ikinci gruba oluşturmaktadır.

Finansal ürün kullanımı noktasında en çok karşı karşıya kaldıkları bankacılık ürünleri hariç diğer finansal ürünlerin kullanımında bilgisizliğin neden olduğu tespit edilmiştir. Bugüne kadar finansal eğitim almış olanların oranı eğitim almamış olanlara kıyasla daha azdır. Gelecekte istedikleri finansal eğitim konularına bakıldığında bu süreçte yatırım araçları konuları birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada para ve bütçe yönetimi gelirken her düzeyde üçüncü sırada finansal piyasalar gelmektedir. En son eğitim almak istedikleri nokta borçlanma konusudur. Bu durum bireylerin borçlanma konusunda iyi olduklarını düşündürse bile yapılan analiz sonuçları bunu doğrulamamaktadır.

Demografik özellikler açısından farklılıklara bakıldığında yaş değişkeni açısından finansal okuryazarlık ve finansal erişim alt boyutlarında farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların cinsiyet açısından anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Doğal olarak bireylerin sahip oldukları eğitim durumlarının hem okuryazarlık hem erişim hem de eğitim açısından anlamlı farklılıklara neden olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında bireylerin kullandıkları finansal ürün açısından alt boyutlarda bir farklılaşma olup olmadığı da test edilmiştir. Eğitim düzeyi ile çek karnesi kullanımı, finansal eğitim ve okuryazarlık ile tasarruf mevduatı, sigorta ürünü, yatırım ürünü ve finansal ürün sahibi olma arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmemiştir.

Katılımcıların gelir durumu grupları arasındaki finansal alt boyut algıları istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediği Anova testi sonucunda finansal algılar alt boyutlarından “Finansal okuryazarlık algıları gelir düzeylerine” göre, farklılıkların olmadığı tespit edilmiştir.

Genel olarak ankete katılan bireylerin eğitim grubuna göre lisans ve lisans üstü yoğun olması, meslek açısından devlet memuru, bankacı, muhasebeci ve benzeri yoğun olması, gelir durumları açısından da orta ve üst gelir gruplarından olması önemli derecede farklılıklar ortaya koymamıştır.

Ülkede belirlenmiş ve yürürlüğe koyulmuş olan “Strateji Yol Haritası” çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmaların doğru yapıldığı söylenebilir. Ayrıca, Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankasının Eğitim Merkezi'nin finansal okuryazarlık çalışmalarının başarılı olduğu ve bundan sonra da daha iyi sonuçlar elde edilmesine neden olacağı düşünülmektedir.

Finansal Sistemi Geliştirmeye yönelik belirlenmiş olan “Strateji Yol Haritası” doğrultusunda gelecekte Sermaye Piyasalarının geliştirilmesi sonucunda yatırım yapanların oranları daha da artacaktır. Ayrıca olarak da 2011’de Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı 2020’ye kadar eğitim kurumlarında Sermaye Piyasası ve Yatırım Araçları konusunda bilinçlendirme çalışmaları tam olmasa da gerçekleştirilmekte olduğunu belirtmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Bayazıt, H. A. (2011). *Aile Finans Sistemi İlişkileri*, Gazi Kitapevi, Ankara.
- Berk, N. (1990). *Finansal Yönetim*, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.
- Gökmen, H. (2012). *Finansal Okuryazarlık*, Hiperlink Yayınları, İstanbul.
- Fabozzi, F. J., ve Konishi, A. (1996). *The Handbook of Asset Liability Management: State of the Art Investment Strategies, Risk Controls and Regulatory Requirements*, Irwin, Chicago
- Hatipoğlu, Z. (1986). *İşletme Finansı*, Net Er Matbaası, İstanbul.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın, Ankara.
- Korkmaz, T., ve Ceylan, A. (2012). *Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi*, 6.baskı, Ekin Yayın Evi, Zonguldak.
- Shimko, D. (1999). *Credit Risk: Models and Management*, Risk Publications, London.
- Swithson, C. (1998). *Managing Financial Risk*, McGraw-Hill, New York.
- Şarlak, Z. (2012). *Finansal Okuryazarlık*, 2. baskı, İstanbul.
- Temizel, F. (2010). *Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Wimmer, R. D., ve Dominick, J. R. (2000). *Mass Media Research*, CA Wadsworth Publishing, Belmont.

Sürekli yayınlar

- Altıntaş, K. M. (2008). Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Eğitimin Önemi Toplumda Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Yükseltilmesi ve Bireylerde Asgari Finans Kültürünün Oluşturma Süreci, *Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı, Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları*, Sayı:14
- Altıntaş, K. M. (2009). Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemli: Katılımcıların Finansal Okur-yazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitimi Modeli, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (9), 151-176.
- Amato, P. R., ve Previti D. (2003). People's Reasons for Divorcing: Gender, Social Class, *The Life Course and Adjustment, Journal of Family Issues*, 24(9), 602-626.
- Arora, R. U. (2014). Access to Finance: An Empirical Analysis, *European Journal of Development Research*, 10(2), 28-35.
- Avery, R. B., Bostic, R. W., Calem, P. S., ve Canner, G. B. (1997). Changes in the Distribution of Banking Offices, *Federal Reserve Bulletin*, 707-725.
- Bayram, S. S. (2014). Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama, *Business and Management Studies: An International Journal* 4(2), 105-135.
- Bayrı, O. (2006). Paranın Gelecekteki: Oranları ve Döviz Kuralları, *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 11(2), 283-304.
- Beck, T. A., Demirci, K., ve Robert, P. (2007). Reaching out: Access to and Use of Banking Services Across Countries, *Journal of Financial Economics*, 85(1), 234-266.
- Bodie, Z. (2006). A Note on Economic Principles and Financial Literacy, *Networks Financial Institute Policy Brief No.PB-07*.
- Bodie, Z., ve Merton, R.C. (1995). A Conceptual Framework Of Analyzing The Financial Environment, *In Dawigh B. Crane, Zvi Bodie, Kenneth A. Froot, Andre F. Perold, Ve Robert C. Merton (Eds.), The Global Financial System: A Functional Perspective. Boston: Harvard Business School Press.*
- Campbell, M. (2007). A Phenomenological Study of Family Influence on Millennial College Students Money Beliefs and Behaviors, *Journal of Financial Economics*, 85(1), 234-266.
- Çam, A. V., ve Barut, A. (2015). Finansal Okuryazarlık Düzeyi Ve Davranışları: Gümüşhane Üniversitesi Önlisans Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma, *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 7(4).
- Çam, H., ve Çam, A. V. (2016). Finansal Okuryazarlığın Mobil Bankacılık Kullanımındaki Rolü: Doğu Karadeniz Bölgesinde Bir Araştırma, *Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi*, 1(3), 98-105.

- Davis, R., ve Carnes, L. (2005). Employers Perspectives of Employees Personal Financial Literacy, *The Delta Pi Epsilon Journal*, Winter 2005, 47(1), 11-19.
- Ergün, B., Şahin, A., ve Ergin, E. (2014). Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 34.
- Fatoki, O. (2014). The Financial Literacy Of Non-Business University Students In South Africa, *International Journal Of Education And Science*, 7(2), 261-267.
- Fettahoğlu, S. (2015). Hane Halkının Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli’nde Bir Araştırma, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 9(5), 45-48.
- Fox, J., Bartholomae, S., ve Lee, J. (2005). Building the Case for Financial Education, *Journal of Consumer Affairs*, 39(1), 195–214.
- Gutnu, M. M., Cihangir, M. (2015). Finansal Okur-yazarlık: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Personeli Üzerinde Bir Araştırma, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(3), 415-424.
- Hilgert, M. A., Hogarth, J. M., ve Beverly, S. G. (2003). Household Financial Management: The Connection Between Knowledge and Behavior, *Federal Reserve Bulletin*, Issue: July, 309-322.
- Inshakov, O. V., ve Frolov, D. P. (2012). Institutionalality of Space in the Concept of Spatial Economics, 12(7), 132-134.
- Karabacak, S. (2013). Yönetim Kurulları ve Finansal Okuryazarlık, *Kurumsal Yönetim Dergisi*, TKYD Yayını, Sayı 19.
- Kaufman, G. G., ve Mote, L.M. (1994). The Geographic Distribution of Financial Institutions in Chicago, *Federal Reserve Bank of Chicago Economic Perspectives*, 18(1), 10-27.
- Kılıç, Y., Ata, A., ve Seyrek, İ. (2015). Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 129-150.
- Kuzina, O. E. (2012). Finansovaya Gramotnost Rassiyın Dinamika i Perspektivy Dengi i Kredit, 68-72.
- Lipov, V. V. (2012). Institucionalnaya Komplementarnost Kak Faktor Formirovaniya Socialno-Ekonomicheskix Sistem, *Zhurnal İnstitucionalnyx İssledovaniy*, 4(1), 25-42.
- Lusardi, A., ve Mitchell, O. S. (2007). Financial Literacy and Retirement Preparedness: Evidence and Implications for Financial Education, *Business Economics*, 42 (1), 35-44.

- Lusardi, A. (2008). Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice, *Joint Center for Housing Studies, Harvard University*, 1-35.
- Mashinistov, G. E. (2009). Finansovyy Uchet Polnuy Kurs Mashinistov Ekonomicheskii, *Ucyonu Jurnal*, 9(2) 41-44.
- Mason, C. L. J., ve Wilson, R. M. S. (2000). Conceptualising Financial Literacy, *Journal of Consumer Affairs*, 39, *Loughborough University Business School*, 182-186.
- Miloslavskiy, V. G., Gerasimov, V.S., Trunova, V. A., Gerasimova, O. S., ve Xeylik, İ. A. (2016). Finansovaya Gramotnost: Problemi i Perspektivi, *Molodoj uchenyj (Young Scientist)*, 19(4), 452-456.
- Remund, D. L. (2010). Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy, *The Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 276-295.
- Temizel, F., ve Bayram, F. (2011). Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma, *C.Ü.İktisadi ve idari derigisi*, 12(1), 73-86.
- Tressel, T. (2003). Dual Financial Systems and Inequalities In Economic Development, *Journal of Economic Growth*, 8(2), 223-257.
- Wagland, S. P., ve Taylor, S. (2009). When it Comes to Financial Literacy, is Gender Really an Issue, *Australasian Accounting Business and Finance Journal*, 3(1) 1-13.

İnternet kaynakları

<https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-funktionalnoy-gramotnostiobuchayuschegosya-teoreticheskiyaspekt/>: 20.04.2019.

http://ippk.arkhedu.ru/web_community/financial/1.%20g20_oecd_final%20ru.pdf:12.02.2019.

<http://www.bankrate.com/brm/news/financial-literacy2004/gradehome.asp>:05.02.2019.

<http://www.moneysmart.gov.au/media/209293/Australians-understanding-money.pdf>:

10.04. 2019.

<http://www.oecd.org/dataoecd/7/16/45999254.pdf>: 28.03.2019.

Tezler

- Bayram, S. S. (2010). Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversiteleri Üzerine Uygulama, *Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.*
- Dağdelen, T. (2017). Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Aydın İlindeki Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Üzerine Bir Uygulama, *Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi.*
- İslamlı, İ. (2016). Finansal Okuryazarlığın Sosyal Ekonomik Önemi Üzerine Bir Araştırma: Azerbaycan Örneği, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, *Yüksek Lisans Tezi.*
- Kieschnick, D. A. (2006). Financial Knowledge Levels and Savings Behaviors of Bermudian High School Seniors at CedarBridge Academy, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Iowa State University.*
- Mullins, P. (2007). Financial Knowledge and Communication of Teenagers and Their Parent or Guardian, (*Yayımlanmamış Doktora Tezi*), *Texas Woman University.*
- Peng, T. C. M. (2008). Evaluating Mandated Personal Finance Education in High Schools (*Yayımlanmamış Doktora Tezi*), *Ohio State University.*
- Reyes, R. L. (2006). The Psychological Meanings of Money, (*Yayımlanmamış Doktora Tezi*), *Alliant International University.*
- Robb, C. A. (2007). College Students and Credit Card Use: The Effect of Personal Financial Knowledge on Debt Behavior, (*Yayımlanmamış Doktora Tezi*), *University of Missouri-Columbia.*
- Shockey, S. S. (2002). Low-Wealth Adults Financial Literacy, Money Management Behaviors and Associated Factors, Including Critical Thinking, (*Yayımlanmamış Doktora Tezi*), *The Ohio State University.*

Diğer kaynaklar

- Beck, T. A., Demirguc, K., ve Robert, P. (2006). Banking Services for Everyone, *Barrier to Bank Access and Use Around The World Bank Policy Research Working Paper*, 1-65.
- Capuano, A., ve Ramsay, I. (2011). What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration of Financial Literacy, *Social Influences and Behavioural Economics, Financial Literacy Project, Research Report, The University of Melbourne*.
- Chen, H., ve Volpe, R. P. (1998). An Analysis of Personal Financial Literacy Among College Students, *Financial Services Review*.
- Cole, S., Sampson, T. ve Zia, B. (2009). Financial Literacy, Financial Decisions, and the Demand for Financial Services, *Evidence from India and Indonesia Harvard Business School working paper*.
- Consumers World Bank, DFID, OECD, and CGAP joint note, Washington, DC: Consumers, Self- Protection-More Questions, Fewer Answers. *The Journal of Consumer Affairs*, 42(2), 127-136.
- Economics Research Report, Financial Literacy Project, *University of Melbourne, Education, Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 28, 365 –369.
- Financial Industry Regulatory Authority Investor Education Foundation (FINRA IEF). (2009). *Financial Capability in the United States. Report of Findings from the 2009 National Financial Capability Study*.
- Habschick, M., Seidl, B., ve Evers, J. (2007). Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27, *(final report)*.
- Işık, İ. (2011). Dünya da ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim, *Ankara, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası*.
- NFCC (2007). Financial Literacy Survey Summary Report.
- Özçam, M. (2006). Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Türkiye için Öneriler, *Sermaye Piyasası Araştırma Raporu*.
- OECD (2005). Improving Financial Literacy Analysis of Issues and Policies, *OECD Publishing*.
- OECD (2009). Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of the Crisis.
- PACFL (2008). Annual Report to the President.
- The Economist (2008). Financial Literacy: Getting it Right on the Money.

ÖZGEÇMİŞ

Günay Zeynelova 01.02.1990 tarihinde Azerbaycan, Bakü`de doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini Bakü`de tamamlamıştır. 2007 senesinde Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Türk Dünyası Araştırma Vakfı İşletme Bölümünü kazanmış ve 2011 senesinde Yüksek Onur Belgesi ile bu üniversiteden mezun olmuştur. 2011 senesinde Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim dalında Muhasebe ve Finansman Bölümünde Yüksek Lisans programını kazanmıştır.